

10de VERGADERING — 30 DECEMBER 1903.

16. Verlenging en wijziging van het aan de Nederlandsche Bank verleende octrooi. — Intrekking van de muntbiljetten.

10de VERGADERING.

VERGADERING VAN WOENSDAG 30 DECEMBER 1903.

(GEOPEND TE 11 UREN.)

Ingekomen: 1°. berichten van leden; 2°. boekwerk. — Verslagen uitgebracht over verzoekschriften. — Behandeling en aanneming van onderscheidene wetsontwerpen.

Voorzitter: de heer Schimmelpenninck van der Oije.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 40 leden, te weten de heeren:

Rahusen, Bultman, van den Biesen, Brouwers, van Berckel, van Boneval Faure, Reekers, Bosch van Drakestein, Dojes, Dijkmeester, van Zinnicq Bergmann, Regout, Sickenga, van Velzen, Havelaar, van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, Hovy, Nijsingh, Laan, de Jong, Breebaart, Fennema, van Nierop, van Welderen Rengers, Welt, van Roijen, Stork, s' Jacob, Michiels van Kessenich, Vlieland Hein, van Alphen, Kist, van Leeuwen, Woltjer, Godin de Beaufort, Vening Meinesz, Scholten, Merkelbach en Bevers,

en de heeren Ministers van Buitenlandsche Zaken, van Binnenlandsche Zaken, van Marine, van Financiën, van Oorlog en van Koloniën.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De Voorzitter deelt mede, dat zijn ingekomen:

1°. berichten van leden die verhinderd zijn de vergadering bij te wonen: van den heer van Asch van Wijk, wegens dringende ambtsbezigheden; van den heer Gleichman, wegens ongesteldheid.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen;

2°. een brochure: „Ons toekomstig veldgeschut”, door C. J. M. Collette.

Deze brochure zal worden geplaatst in de boekery der Kamer.

De heer Rahusen, voorzitter van de Commissie voor de Verzoekschriften, brengt, namens deze, de volgende verslagen uit:

In handen van uw Commissie voor de verzoekschriften zijn gesteld de volgende adressen:

een adres van de Kamer van koophandel en fabrieken te Dordrecht.

Het adres dringt aan op afdoende verbetering van den waterweg van Dordrecht naar zee.

Uw Commissie stelt voor dit adres neder te leggen ter griffie ter inzage van de leden;

Handelingen der Staten-Generaal. — 1903—1904. — I.

een adres van de Vereeniging tot bevordering van de verbetering zoowel van de haven van Delfzijl als van de waterwegen naar Groningen.

Bij het adres worden aangeboden drie brochures, getiteld:

1°. ontwerp van de verbetering van de haven te Delfzijl;

2°. ontwerp van een verbetering van den scheepvaartweg van Groningen—de Lemmer;

3°. H. G. Schilthuis. De Nederlandsche transito-handel in verband met het Dortmund-Eemskanaal en de uitbreiding der havens te Emden en Delfzijl.

Het adres is van meening, dat de los- en laadkade van ongeveer 250 M. die thans te Delfzijl door het Rijk wordt gebouwd, geen afdoende verbetering zal veroorzaken, omdat de noodige terreinen van opslagplaatsen en pakhuizen in de onmiddellijke nabijheid en met het spoorwegnet verbonden, niet zijn te verkrijgen dan door onteigening. De kosten van het ontwerp worden op 5 miljoen gulden geraamd.

Er bestaat dringend behoefte om het werk niet langer uit te stellen, omdat thans reeds de kade van Embden een aanzienlijk deel van het Noord-Nederlandsch handelsverkeer tot zich trekt.

Uw Commissie stelt voor dit adres met de brochures neder te leggen ter griffie, ter inzage van de leden;

een adres van de Rheinische Metallwaaren und Maschinenfabrik te Düsseldorf.

Adressant legt over een afdruk van een adres aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, betreffende de levering van oorlogsmateriaal aan de Koninklijke Nederlandsche artillerie.

Dewijl dit adres genoemde Kamer eerst heeft bereikt na de aanneming van het wetsontwerp, verzoekt adressant in de gelegenheid gesteld te worden met eene batterij van Ehrhardts-geschut te mogen concurreeren, of dat het Koninklijk Nederlandsch Ministerie van Oorlog aan adressant een belangrijk deel der bestelling van oorlogsmaterieel, en speciaal van munitie en munitiewagens, toewijst.

Dewijl door den Minister van Oorlog reeds de redenen zijn opgegeven, waarom hij aan de fabriek van Krupp te Essen de voorkeur geeft, en de inhoud van het adres bij de behandeling van n°. 88 der wetsontwerpen ter sprake kan komen, stelt uw Commissie voor het ter griffie neder te leggen ter inzage van de leden.

De vergadering vereenigt zich achtereenvolgens met de voorgestelde conclusiën.

Aan de orde is de behandeling van de wetsontwerpen:

I. VERLENGING EN WIJZIGING VAN HET AAN DE NEDERLANDSCHE BANK VERLEENDE OCTROOI (16).

II. INTREKKING VAN DE MUNTBIJETTEN (16).

De Voorzitter: Ik stel voor de algemeene beschouwingen over beide wetsontwerpen gelijktijdig te houden.

Daartoe wordt besloten.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer van Berckel: Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van een wetsontwerp als thans aan de orde is zou het zeker den leek passen te luisteren en te zwijgen, maar wanneer ik desniettemin het woord vraag vind ik daarvoor een verontschuldiging in het feit, dat ik eerst heb afgewacht of iemand anders wilde spreken, en eveneens daarin, dat ik niet kom om licht te ontsteken, maar veeleer om licht te vragen, vooral om geruststelling te ontvangen.

Gaarne sluit ik mij aan bij allen, die dezen Minister lof hebben toegezwaaid over de wijze, waarop hij in deze delicate zaak de belangen van de aan zijn zorg toevertrouwde schatkist behartigd heeft; maar toch, had ik de eer gehad te staan achter den ministerieelen zetel, toen Zijn Excellentie met de Bank-directie aan het onderhandelen was, ik zou hem hebben toegefluisterd: *surtout pas trop de zèle; le mieux souvent est l'ennemi du bien.*

16. Verlenging en wijziging van het aan de Nederlandsche Bank verleende octrooi. — Intrekking van de muntbiljetten.

Wat toch is het geval? Bij het nieuwe Bankoctrooi zullen den Staat grotere voordeelen uit het bedrijf der Bank worden toegekend, welke voordeelen uit den aard der zaak ten nadeele komen van de netto winst door die instelling te behalen. Nu zou ik die regeling van harte toejuichen, wanneer men zeker ware, dat het tegenwoordig Bankbestuur zou aanblijven. De integriteit, de talenten, de energie van die heeren zijn boven alle bedenking, maar wij hebben hier te doen met een naamlooze vennootschap, en uit de gewisselde stukken is ons gebleken, dat de Bankdirectie op dit karakter van naamlooze vennootschap — en van haar standpunt zeer te recht, zij mocht niet anders — sterk den nadruk gelegd heeft. Nu heeft het sluiten van een overeenkomst met een naamlooze vennootschap heel veel voor, maar ook veel tegen, al denkt men in de verste verte niet aan malversatiën van directeuren of aan luisser aller van commissarissen. In een naamlooze vennootschap hebben aandeelhouders het heft in handen. Moeilijk kan ik daarom de vrees onderdrukken, dat de aandeelhouders der Bank, zoodra zij de dividenden over hun vaak zeer duur gekochte aandelen zullen zien slinken, pressie zullen gaan uitoefenen op de directie, om, wel binnen de grenzen der wet, maar toch, nieuwe wegen te gaan openen, welke wel groter winsten schijnen te beloven, maar toch zouden kunnen worden ingeboet met de spreekwoordelijke soliditeit van de Bank.

Is de vrees dat zelfs de Nederlandsche Bank ook andere wegen kan gaan bewandelen, dan zij tot dusver bewandeld heeft, geheel en al hersenschimmig? Vergis ik mij niet, dan is een maatschappij, ook met predicaat „Nederlandsche” versierd, wier kantoren niet ver verwijderd zijn van die der Nederlandsche Bank, om plus minus dezelfde reden bankierszaken gaan drijven. Wat zal, indien de Bank nieuwe paden mocht opgaan, de Staat kunnen doen om daartegen te waken? Ik herhaal, van de tegenwoordige Bankdirectie verwacht ik dit niet. Het moge waar zijn, dat de directeur-president en de directeur-secretaris door het Koninklijk gezag benoemd worden, maar de vijf andere directeuren worden benoemd door de aandeelhouders, wel uit een voordracht van directeuren en commissarissen te zamen, maar vermits deze 15 in getal zijn hebben zij in het uit 22 leden bestaande college de meerderheid. Deze commissarissen nu worden rechtstreeks benoemd door de aandeelhouders, zonder voordracht. De aandeelhouders hebben dus de macht het bestuur om te zetten.

Wat zal dan de Koninklijke commissaris daartegen kunnen uitspreken? Hij heeft geen recht van veto, hij kan slechts toezicht houden en niet meer dan een raadgevende stem uitbrengen.

Het door mij gevreesde gevaar wordt nog groter, nu wij vernomen hebben, dat door de directie, blijkbaar met goedkeuring van den Minister, zal worden voorgesteld in de statuten een wijziging te brengen opdat, geheel *up to date*, iemand, op wiens naam even vóór de algemeene vergadering een aandeel is overgeschreven, tot commissaris zal kunnen worden benoemd. Ik zou haast durven zeggen dat een dergelijk middel zou kunnen leiden om strooppoppen tot commissarissen en door hen strooppoppen tot directeuren te krijgen, want de mogelijkheid, dat de meerderheid van de aandelen der Nederlandsche Bank in één hand komt, is zoo heel denkbeeldig niet.

Acht ik dus wegens den intiemsten band tusschen de Bank en den Staat dien toestand op zich zelf reeds weinig gewenscht, hij wordt dit nog minder in mijn oog, nu de muntbiljetten zullen worden ingetrokken en in uitzicht gesteld is, dat deze zullen worden vervangen door bankbiljetten als wettig betaalmiddel. Geschiedt dit laatste niet, dan zou het oogenblik weldra daar zijn, dat het Nederlandsche volk geen wettig betaalmiddel zal hebben behalve het schaarsche goud of het zilver en iedere betaling, hoe groot ook, in specie kunnen geëischt worden.

De Minister heeft gevoeld, dat daartegen een onoverkomelijk bezwaar bestaat en bij den Raad van State is dan ook reeds een wetsontwerp om bankpapier te maken tot wettig betaalmiddel, gelijk wij uit de Memorie van Antwoord vernomen hebben.

Wordt dit in uitzicht gesteld wetsvoorstel wet, dan zal de Nederlandsche burger gedwongen zijn in een particuliere circulatiebank, waarop de Staat geen voldoende controle heeft, onbepaald vertrouwen te stellen. Met den Minister ben ik er van overtuigd, dat wij het zonder wettig betaalmiddel niet stellen kunnen, maar als een Staat aan een particuliere bank een zoo

ontzettend voorrecht toekent, stelt hij zich zedelijk borg voor die bank, heeft hij te zorgen, dat die bank onder alle omstandigheden, ook bij paniek — ik wijs terloops op de paniek van 1870, maar er kunnen grotere komen — aan al haar verplichtingen voldoet. De waarborg, dien het publiek vindt in de verplichting van dekking van 40 pct. schijnt mij — ik ben leek — niet voldoende, van het oogenblik af, dat het door de Bank uitgegeven bankpapier wettig betaalmiddel zal zijn. Intusschen begrijp ik, dat er praktische redenen kunnen bestaan om een hoogere metaaldekking niet voor te schrijven, maar toch juist op een der gronden, waarop de Minister — en ik met hem — de muntbiljetten in principe afkeurt, namelijk dat zij niet volledig gedekt zijn, zou ik wenschen, dat ook het aanstaande wettig betaalmiddel zoo niet ten volle dan toch met meer dan ten minste 40 pct. gedekt zou zijn. Op het oogenblik nu bestaat voor dien waarborg van dekking geen zekerheid.

Wat zou nu mijn conclusie moeten wezen? Verkeerden wij in normale omstandigheid, schreven wij 30 December 1902 en niet 30 December 1903, dan zou ik geen oogenblik mogen aarzelen, om tegen beide wetsontwerpen te stemmen, niettegenstaande den lof, welken ik den Minister te voren heb toegezwaaid.

Doch, helaas, wij verkeerden in een onaangename impasse, daar over drie maanden het Bankoctrooi vervalt. De Minister heeft door de redactie van het eerste wetsontwerp het onmogelijk gemaakt het eerste aan te nemen en het tweede te verwerpen, want geschiedt dat, dan blijven wel de muntbiljetten bestaan, maar de Staat verbeurt zijn winst uit het Bankoctrooi. Ik bevind mij dus voor een moeilijk dilemma, omdat er vóór 1 April geen mogelijkheid bestaat omtrent een nieuw Bankoctrooi tot overeenstemming te geraken.

Ten zeerste betreur ik daarom, dat de Minister niet het nieuwe Bankoctrooi, het wetsontwerp tot intrekking der muntbiljetten en een wetsontwerp waarbij het bankpapier als wettig betaalmiddel zal worden gestempeld, te gelijk aan het oordeel der Volksvertegenwoordiging heeft onderworpen. Dan eerst hadden wij den geheelen toestand onder de oogen gehad en kunnen beoordeelen welke de gevolgen zouden zijn van de aanneming der beide thans aan de orde zijnde wetsontwerpen. Intusschen moeten wij thans beslissen.

In den aanvang heb ik gezegd, dat ik niet kwam om licht te ontsteken, maar om licht te vragen. Het ligt dus op mijn weg mijn stem over deze wetsontwerpen te reserveeren totdat ik van den Minister, of van een ander deskundig lid dezer Kamer, licht heb gekregen of mijn vrees voor de gevolgen aan de aanneming van het thans voorgestelde Bankoctrooi verbonden al dan niet gerechtvaardigd is.

De heer van Nierop: Mijnheer de Voorzitter! Ik aarzel het woord te voeren. Het aanhangig ontwerp is betrekkelijk eenvoudig en heeft reeds aan de overzijde en ook in deze Kamer een onderwerp van ernstig onderzoek uitgemaakt, met het gevolg, dat er weinig verschilpunten zijn blijven bestaan. Voor zoover er aanwezig waren zijn zij grootendeels reeds door de schriftelijke en mondelinge gedachtenwisseling met de Regeering geëffeneerd. Eerst op dit oogenblik komt de heer van Berckel met ernstige bedenkingen, welke ik, eerlijk gezegd, thans niet had verwacht. Onder deze omstandigheden zou ik wellicht wel het stilzwijgen kunnen bewaren, ook de beantwoording van den geachten spreker aan den Minister overlaten, maar ik vraag mij af of het toch plichtmatig is ook in deze Kamer na te gaan, wat de Nederlandsche Bank in de laatste periode van haar bestaan, van 1880 tot heden, voor ons land is geweest, wat zij heeft verricht, opdat wij, wanneer wij straks over deze wetsontwerpen zullen voteeren, ons er rekenschap van kunnen geven of het stelsel waarop het octrooi rust, kan behouden blijven, of de bestaande regeling in het algemeen bevredigend is en of geen andere wijzigingen noodig zijn, dan die, welke in het ontwerp zijn vervat.

De Nederlandsche Bank disconteert wissels en promessen; beleent fondsen, goederen en goud; zij is kassier; zij opent rekeningen-courant; zij bewaart fondsen in open en gesloten bewaargeving en doet nog tal van dergelijke zaken, welke iedere bank kan verrichten. Maar zij heeft vooral een speciaal tweeledig doel: te zorgen, dat ons geldwezen de noodige elasticiteit hebbe; dat het zich kan inkrimpen en zich uitzetten naar de

16. Verlenging en wijziging van het aan de Nederlandsche Bank verleende octrooi. — Intrekking van de muntbiljetten.

behoefte van het verkeer, en voorts, dat altijd beschikbaar zij een voldoende voorraad van munt of muntmateriaal om dienst te kunnen doen voor betalingen aan het buitenland, wanneer die noodig mochten zijn.

In dit opzicht is de Nederlandsche Bank de hoedster van ons muntwezen en de bewaarster van onzen nationalen goudschat.

Welnu, heeft zij aan deze roeping voldaan? Dat is de vraag die wij ons, naar het mij voorkomt, moeten stellen, en wanneer ik dit doe, dan is mijn antwoord in alle opzichten bevredigend.

In de laatste 15-jarige periode heeft de circulatie van bankbiljetten geschommeld tusschen 183 en 243 miljoen gulden. Het verschil tusschen de hoogste en laagste cijfers was gedurende de laatste 10 jaren gemiddeld ongeveer ruim 25 miljoen gulden. De ongedekte circulatie, waarmede de Bank in de behoeften aan ruilmiddelen voorzorg, was vaak meer dan 100 miljoen, in November 1899 zelfs 115 miljoen gulden, bij een munt- en metaal-voorraad, bij en buiten de Bank, van niet meer dan ruim 190 miljoen. Dat bedrag is dus door de uitgifte van bankbiljetten aan metaal bezuinigd. En zelfs bij het hoogste cijfer dat de circulatie van bankbiljetten bereikte was het beschikbaar saldo van munt en muntmateriaal steeds van dien aard, dat ook aan verdere eischen van het verkeer gemakkelijk had kunnen worden voldaan. Het beschikbaar metaalsaldo is nooit — ik spreek altijd van de laatste bankperiode — beneden 13½ miljoen gulden gedaald, en varieerde meestal tusschen 22 en 47 miljoen gulden.

Ziehier, Mijnheer de Voorzitter, in welk opzicht de Nederlandsche Bank aan den eersten eisch, haar gesteld, heeft voldaan. En nu de tweede eisch, de beschikbaarstelling van metaal voor den uitvoer om betalingen aan het buitenland te kunnen doen.

Steeds was goud voor uitvoer beschikbaar. De goudvoorraad in de kelders der Bank was sinds 1839 nooit lager dan ruim 28 miljoen gulden en bovendien had zij in September 1895, toen de voorraad tot dit cijfer was gedaald, 10½ miljoen gulden aan goudwissels. Ook heeft zij, wanneer de wisselkoers boven het goudpunt was gestegen, gereedelijk goud beschikbaar gesteld, zonder een boos gezicht te zetten, of een premie te vragen.

Bij de Nederlandsche Bank is daarvan nooit sprake geweest. Alleen heeft zij herhaaldelijk getracht, lange wissels, wanneer die door buitenlandsche banken of bankiers op Nederland werden getrokken om voordeel te hebben van de lage rente hier te lande tegenover de hoogere in het buitenland, uit haar portefeuille te weren. In 1899 zijn dergelijke wissels, gemeenlijk *finanz-papier* genaamd, uit Duitschland, Rusland en de Scandinavische Rijken, in 1902 uit Noord-Amerika in betrekkelijk groote bedragen getrokken. De Bank gaf dan aan belanghebbenden vriendschappelijke wenken om zoodanig papier niet te accepteren, die, naar de verslagen melden, in den regel in goede aarde vielen.

Wat mij persoonlijk betreft, ik ben niet zoo erg bang voor die wissels, want zij worden in den regel getrokken, wanneer de wisselkoers op Nederland hoog is, wanneer het goud naar Nederland stroomt. Zij zullen zelden getrokken worden, wanneer het goud van Nederland naar het buitenland vloeit, de wisselkoers van Nederland op het buitenland hoog is. De operatie zou in het laatste geval licht verlies in stede van winst op den wisselkoers ten gevolge hebben. In den regel zullen zij dus wel is waar tot op zekere hoogte den invoer van goud belemmeren, maar hiertegenover staat echter, dat, wanneer het goud wegvloeit en die wissels moeten worden gedekt, zij den uitvoer verminderen. Telkens verzwakken zij dus de kracht van den goudstroom. Maar hoe dat zij, verdedigen zal ik ze niet, en de Nederlandsche handel en nijverheid hebben zeer zeker door die handelwijze van de Bank geen schade geleden. Alles te zamen genomen, kan dus ten aanzien van de goudpolitiek aan de Bank lof niet worden onthouden.

Er is beweerd, dat de Bank haar politiek niet had kunnen voeren, zooals zij gedaan heeft, indien zij niet in Nederland gevestigd ware, indien de omstandigheden daartoe niet hadden medegewerkt. En dat erken ik. Wij zijn een rijk land, dat steeds veel van het buitenland te vorderen heeft. Is de invoer van goederen voortdurend grooter dan de uitvoer, dan ligt hierin — dat mogen de heeren protectionisten wel eens overwegen —

reeds het bewijs, dat wij uit anderen hoofde schuldeischers van het buitenland moeten zijn.

Volgens de opgave van de successiebelasting bedraagt ons bezit aan buitenlandsche fondsen ongeveer ¼ gedeelte van ons nationaal vermogen. Indien dat gedeelte nu representeert — om een cijfer te noemen, dat niet ver van de waarheid zal zijn — minstens 1½ milliard gulden, dan kan men aannemen, dat wij jaarlijks alleen aan rente van buitenlandsche fondsen — er zijn wel enkelen, die geen rente betalen, maar dit maakt over het algemeen, behalve voor degenen wien het juist treft, niet veel uit — ongeveer 60 miljoen gulden ontvangen.

Bovendien hebben wij nog uit anderen hoofde veel van het buitenland te vorderen, als vrachtlöonen, commissielöonen, cargadoorslöonen enz., voor de goederen in de Nederlandsche havens aangebracht, en dat alles maakt het voeren van de goudpolitiek inderdaad gemakkelijk. Maar er zijn toch vaak tijden, waarin veel aankomt op het beleid van de Bank. Zij heeft dan, wanneer het goud uit haar kelders vloeit, te zorgen, dat de stroom niet te sterk worde of zelfs kentere. En in dergelijke oogenblikken heeft zij altijd getoond kalm beleid, waardoor — ik spreek altijd van de laatste 15 jaren — nooit gevaar heeft bestaan voor ons muntwezen.

Ziehier, Mijnheer de Voorzitter, mijn oordeel over hetgeen ik beschouw als het hoofddoel van de Bank. Toch zijn er nog enkele andere verrichtingen waarop ik even het licht wil laten vallen; allereerst haar disconto-politiek. In dit opzicht heeft de Bank zich van gunstige zijde laten kennen. Het disconto heeft zij in den regel gehouden op een laag peil. Bij de Memorie van Toelichting is gevoegd een staat van het disconto bij de verschillende circulatiebanken in de landen die ons omringen, over de jaren 1889 tot 1902. Daaruit zien wij, dat het disconto over die jaren gemiddeld heeft bedragen in Frankrijk 2,72, in Engeland 3,15, in België 3,14, in Duitschland 3,93 en bij de Nederlandsche Bank 2,98 pct. Met uitzondering van de Banque de France was dus het officieele disconto hier te lande het laagst van al deze vijf banken.

Inglis Palgrave heeft onlangs een boek geschreven „Bank rate and the money market”, waarin een zeer uitvoerig overzicht van den loop van het bankdisconto van de inwerkingtreding der Bankact van 1844 af tot 1900 wordt gegeven. En daarin zegt hij, dat gedurende die periode van 56 jaar de Nederlandsche Bank van alle evenbedoelde banken het laagste officieele disconto had, inderdaad een feit, waarop wij trotsch mogen zijn en dat zeer zeker gestrekt heeft ten voordeele van den Nederlandschen handel en nijverheid. Als merkwaardigheid noem ik nog hierbij het feit, dat in het verslag van 1898 de Bank zich eenigermate verontschuldigt dat haar rente-koers in dat jaar lager is geweest dan die van andere banken, „een omstandigheid, die algemeen de aandacht heeft getrokken en meermalen tot onjuiste en zonderlinge opmerkingen aanleiding heeft gegeven”.

Ten aanzien van beleeningen, speciaal van fondsen, en ook van goederen — doch zij zijn wat het bedrag betreft van minder beteekenis — geldt ongeveer hetzelfde. In dat opzicht is de Bank een van de meest coulante van alle banken.

Het is waar, er zijn weinig landen, waar betrekkelijk zooveel fondsen zijn als Nederland en de Bank moet zich eenigszins naar den aard van het volk richten, maar weinig banken zijn zoo gediensig, zoowel wat betreft het bedrag van het voorschot als — en dat is vooral merkwaardig — ten aanzien van de verscheidenheid van fondsen, die in onderpand worden aangeboden.

Terwijl de meeste banken daaromtrent vrij enge bepalingen hebben, alleen Staatspapieren of door den Staat gewaarborgde schuldbrieven aannemen, laat de Nederlandsche Bank allerhande fondsen toe. De beleeningen hebben dan ook in den laatsten tijd een vrij hoog bedrag bereikt, waarvan wellicht wel eenige matiging gewenscht zou zijn.

In één opzicht ben ik niet geheel en al bevredigd. Dit moet mij nu ook van het hart. In het *Leerboek der Staatshuishoudkunde* van den heer Pierson, een voortreffelijk werk, waarop Nederland trotsch kan zijn, wordt de ontwikkelingsgang van het ruilverkeer in vier tijdperken verdeeld, ten eerste de ruilhandel; ten tweede het gebruik van gemunt geld; ten derde het gebruik van kredietpapier: bankbiljetten, en eindelijk het

16. Verlenging en wijziging van het aan de Nederlandsche Bank verleende octrooi. — Intrekking van de muntbiljetten.

tijdperk, waarin het grootste deel der betalingen wordt bewerkstelligd door overschrijving en het geld in de meeste gevallen een zuivere ideële rol vervult. Welnu, zijn wij wel in dat vierde tijdperk? Wij zijn een volk, dat op een hoogen trap van beschaving staat, maar ik twijfel of wij in het bankwezen den hoogsten trap hebben bereikt. Wij zijn in dit opzicht eenigszins achterlijk. De wetgever is achterlijk, het bankwezen is in het algemeen achterlijk en de Bank heeft voor de ontwikkeling van een behoorlijk bankwezen niet het noodige gedaan.

Ik mis hier tot mijn leedwezen den Minister van Justitie. Gaarne had ik hem uiteengezet, wat van den wetgever mag worden verwacht. Wij hebben nog het ouderwetsche wisselrecht van 1839, waarbij de cheque, die dagelijks tot groote bedragen, vooral in het verkeer met het buitenland, wordt uitgegeven, niet behoorlijk geregeld is.

Ik zal daar op dit oogenblik niet dieper op ingaan, te meer omdat klagen in deze toch voorloopig niet veel zal helpen. Maar toch zij het mij veroorloofd te zeggen, dat de Nederlandsche Bank in dit opzicht meer had kunnen doen. Zij heeft een op-eischbare schuld van 240 miljoen gulden, die bijna uitsluitend uit bankbiljetten bestaat. De rekening-courant-saldo's bedragen niet meer dan 6 miljoen gulden en de bankassignaties een miljoen gulden, zoodat bijna het gansche bedrag eenvoudig bestaat uit bankbiljetten.

Bij de andere banken wordt dergelijke verhouding niet weergevonden. Bij alle zijn de rekening-courant-saldo's veel hooger. Zulk een ongunstige verhouding als bij de Nederlandsche Bank bestaat in deze zelfs niet in België, om van Engeland en Duitschland, waar de rekening-courant-saldo's zeer hoog zijn, niet te gewagen. En indien men nu vraagt hoe dat komt, dan zal het antwoord luiden, dat deze staat van zaken tot zekere hoogte — ik zal niet beweren uitsluitend — het gevolg is, van de voorwaarden, die de Nederlandsche Bank voor het houden van giro-rekeningen heeft vastgesteld. Zij heft, behalve van kassiers, een provisie die als een prohibitief recht werkt. Ik zal daarbij niet lang verwijlen, omdat de zaak in het schriftelijk onderzoek door de Tweede Kamer is behandeld en de Minister van Financiën in deze Kamer meent te kunnen volstaan met daarnaar te verwijzen. En ik erken dat de zaak meer thuis hoort op de Oude Turfmarkt te Amsterdam dan wel op het Binnenhof te 's Gravenhage. De wetgever moet, wat deze gelegenheid betreft, aan de Bank wel de noodige vrijheid laten.

Maar nu ik een ongezochte gelegenheid heb wensch ik gaarne daarvan gebruik te maken om mijn hart te luchten, en te zeggen dat het antwoord door den Minister van Financiën in de Memorie van Antwoord gegeven, mij niet afdoende toeschijnt.

Daar wordt in het kort gezegd, dat de Nederlandsche Bank aldus zou handelen uit barmhartigheid jegens de kassiers.

Ik draag den Amsterdamschen en Rotterdamschen kassiers geenszins een kwaad hart toe, en wensch volstrekt niet hun ondergang, al hebben zij wellicht de ontwikkeling van het bankwezen meer belemmerd dan bevorderd. Doch zij kunnen naast de Nederlandsche Bank blijven bestaan en voortgaan met de operatiën, die zij tot dusverre doen, handelspapier incasseeren, fondsen afleveren, voorschotten geven en betalingen bewerkstelligen. Zij zullen wellicht een weinig moderner moeten worden, maar ieder onzer moet zich wel naar den geest van den tijd richten.

Men moet ook denken aan de belangen van het verkeer. Het is wat ouderwetsch — om een zacht woord te gebruiken — dat alle betalingen — groote en kleine — voor zoover men niet van de diensten van een kassier wensch gebruik te maken, moeten geschieden in specie of bankbiljetten. Dit brengt een groot risico mede. De biljetten kunnen verloren gaan of gestolen worden; en zij moeten geteld worden, hetgeen tijdverlies geeft. Ingeval overschrijving bij de Bank gemakkelijk ware, zouden er geen risico en geen tijdverlies zijn. Het wordt werkelijk noodig in dit opzicht wijziging aan te brengen.

Ziehier hoe ik denk over den tegenwoordigen staat van zaken. En naar mijn oordeel over dit wetsontwerp behoeft men dus nauwelijks te vragen. Over het algemeen kan ik er mij mede vereenigen.

Met genoegen heb ik gezien, dat de Minister niet toegegeven heeft aan den aandrang, in de Tweede Kamer uitgeoefend, om den duur van het octrooi met meer dan 15 jaren te verlengen.

Ik acht dien termijn niet te kort. Het wetsontwerp bepaalt volstrekt niet dat de Nederlandsche Bank, na 15 jaren, ophouden zal te bestaan. De wetgever waarborgt slechts dat zij het octrooi 15 jaren ongewijzigd zal behouden. Deze waarborg is m. i. voldoende. De Bank heeft geen groote werken en inrichtingen te maken, die jaarlijks belangrijke afschrijvingen eischen. Zij heeft daarvoor geen kosten van betekenens te maken. En als zij na 15 jaren het octrooi mocht verliezen, wat niet waarschijnlijk is, kan zij als gewone bank toch blijven bestaan. Twijfelt men nog, men lette dan slechts op de bepalingen die in Duitschland gelden, waar de Rijksbank iedere 10 jaren genaast kan worden tegen den pari-koers der aandelen.

Bij art. 2 heb ik een vraag te doen; dat artikel luidt:

„Indien de Minister van Financiën dit noodig acht, belast zij zich bovendien kosteloos met het kassierschap van de Rijkspostspaarbank en van andere bij de wet of door Ons in het leven geroepen instellingen, alsmede met de bewaring van alle geldswaarden dier spaarbank en dier instellingen en van de door deze in pand genomen waarden.”

Of de Nederlandsche Bank zich ook belasten zal met de bewaring van de fondsen tot dusver berustende bij het Agentschap van het Ministerie van Financiën te Amsterdam?

De Minister heeft de Kamer opmerkzaam gemaakt, toen deze vraag ook werd gedaan in het Voorloopig Verslag, dat het Agentschap geen rechtsinstituut is, geen zelfstandige instelling, maar een deel van het Ministerie van Financiën. Dit is volkomen waar, dit weet ik, maar dit doet niet ter zake en ik wensch toch de aandacht van den Minister van Financiën er op te vestigen, dat bij dit Agentschap vrij wat waarden zijn gedeponeerd. Aan de Eerste Kamer is daarvan mededeeling gedaan in 1901 bij het Eindverslag der Commissie van Rapporteurs over hoofdstuk VII B van de Staatsbegroting voor 1901 en uit dat overzicht bleek, dat gedeponeerd waren op 23 Januari 1901 bij het Agentschap van het Ministerie van Financiën te Amsterdam: Depots in effecten enz. van comptable ambtenaren, spoor- en tramweg-maatschappijen en andere concessionarissen ten bedrage van f 1 756 619; obligatiën ter verwisseling van in omloop gebleven receptissen en schuldbekentenissen f 24 100; effecten behorende tot de administratie van weeskamers in Nederlandsch-Indië f 556 852,50; effecten van de postspaarbank in Nederlandsch-Indië f 100 000; aandelen der Noordooster-locaalspoorweg-maatschappij f 431 700; schatkistpromessen f 1 500 000, te zamen f 4 369 271,50.

Waarom zijn deze fondsen gedeponeerd bij het Agentschap van het Ministerie van Financiën te Amsterdam?

De Minister antwoordt, daar is zulk een goede brandkelder. Dat geloof ik gaarne, maar ik heb het niet over den brandkelder. Nooit waren onheilen, die voorkwamen, te wijten aan den brandkelder.

De Minister wijst er voorts op, dat het beheer is opgedragen aan vertrouwde personen. Ik wil ook in de verste verte geen blaam werpen op den referendaris belast met het financieel beheer te Amsterdam; maar bij de behandeling van die fondsen kunnen toch fondsen zoek raken; er kunnen door helpers, die men vaak niet ontberen kan, malversatiën gepleegd worden; dat komt meer voor. En de tegenwoordige personen mogen goed zijn, in de keuze van de opvolgers kan de Regeering minder gelukkig zijn. Waarom zou dan de Regeering risico loopen, waar zij de Nederlandsche Bank heeft, die een waarborg geeft in haar kapitaal en in haar reserve van dien aard, dat de Regeering geen risico hoegenaamd zal loopen?

Het strijdt tegen het systeem van het octrooi en is principieel onjuist om fondsen buiten de Bank te bewaren. Ik heb het bijgewoond, ik weet niet in welk jaar, bij de leening van 1883 of 1884, of bij de conversie, ik meen dat het bij gelegenheid van een der leeningen was, dat bij het Agentschap miljoenen werden behandeld. Daarvoor is de kassier van den Staat aangewezen en waar men eenmaal zoo gelukkig is een kassier te hebben als de Nederlandsche Bank, die het kosteloos doet, dan geneert men zich ook niet van haar diensten gebruik te maken.

Ik heb de overtuiging dat de Nederlandsche Bank daar niet de minste aanmerking op zal maken, en ik geloof zelfs dat zij zich voor eenige jaren daartoe reeds heeft bereid verklaard.

Daarom zou ik gaarne zien, dat in de toekomst alle deze

16. Verlenging en wijziging van het aan de Nederlandsche Bank verleende octrooi. — Intrekking van de muntbiljetten.

fondsen en ook die van de pensioenfondsen onder het beheer van den Staat werden gedeponneerd bij de Nederlandsche Bank.

Het vraagstuk der muntbiljetten komt mij voor gelukkig te zijn opgelost in het wetsontwerp. De Nederlandsche Bank zal aan de Regeering zoo noodig een voorschot geven van 14 miljoen gulden, waarmee deze dan de muntbiljetten zal intrekken.

De heer van Berckel heeft zooveen bezwaar gemaakt dat de noodzakelijkheid daardoor wordt geboren om de bankbiljetten van de Nederlandsche Bank te verheffen tot wettig betaalmiddel, en dat is een bezwaar, maar ik houd mij toch overtuigd, dat in het daartoe strekkend wetsontwerp, dat ons, naar wij hebben vernomen, spoedig zal bereiken, de bepaling wel zal zijn opgenomen, dat de bankbiljetten wettig betaalmiddel zullen zijn behalve voor de Nederlandsche Bank zelf. Ik zie den Minister toestemmend knikken; de Bank zal dus moeten betalen met goud of zilver en wie de Bank niet mocht vertrouwen zal dus eenvoudig naar haar wisselkantoren hebben te gaan om daar voor zijn biljetten goud of zilver te krijgen.

De constructie van art. 4 komt mij echter voor niet fraai te zijn. Volgens art. 8 van het octrooi, mag de Bank geen blanco-kredieten geven en nu zegt art. 4 van het ontwerp, dat bij uitzondering op hetgeen bij art. 8 is bepaald, de Bank verplicht is aan den Staat, telkens wanneer de Minister van Financiën dit tot tijdelijke versterking van 's Rijks schatkist noodig acht, voorschotten in rekening-courant te verschaffen, op voldoende onderpand van schatkistbiljetten.

Een voorschot op voldoende onderpand zou men zeggen is niet een voorschot in blanco. Er is in zooverre dus geen reden om deze verplichting der Bank als een uitzondering op art. 8 te beschouwen. De steller gevoelde blijkbaar dat een onderpand van schatkistbiljetten geen onderpand is, ter verzekering van de schuld van den Staat. Een schuldenaar, die zijn eigen papier in onderpand geeft, verstrekt geen onderpand, maar niet anders dan een tweede schuldbewijs van wellicht eenigszins anderen inhoud dan het oorspronkelijke. En nu vordert het artikel nog „voldoend onderpand”. De Minister zal dus misschien 110 of 120 pct. aan schatkistbiljetten in onderpand moeten geven om toch vooral de Bank zeker te stellen! De wet behoort zich te onthouden van dergelijke zonderlinge vormen, en had de Bank eenvoudig moeten verplichten den Minister een krediet van f 15 miljoen te verstrekken, wanneer hij bij de wet gemachtigd zal zijn dit op te nemen.

Ziehier wat ik over het wetsontwerp had in het midden te brengen, maar nu zij mij nog veroorloofd uw aandacht te vestigen op het voornaamste en dat voornaamste — dit is zeer merkwaardig — staat niet in het wetsontwerp; het is de verzekering van de Nederlandsche Bank betreffende haar goudpolitiek, een aangelegenheid van zeer groot algemeen belang.

De fout van ons muntwezen behoef ik in deze Kamer niet uiteen te zetten: wij hebben te veel zilver en te weinig goud. Het zilvergeld werd geraamd op 1 Januari van dit jaar te bedragen f 140 000 000, waarvan in de Bank f 79 000 000 en buiten de Bank f 61 000 000. Die groote voorraad schaaft niet, zoolang hij niet te groot is voor de binnenlandsche behoefte, omdat de wetgever 10 zilvergulden gelijk heeft gesteld met 10 gulden goud.

Maar buiten de grenzen wordt ons teekengeld niet voor de daarop uitgedrukte waarde aangenomen. Voor betalingen aan het buitenland behoeven wij een voorraad goud.

En nu is ons bezit aan goud bij de Bank ongeveer 50 miljoen gulden en in circulatie ongeveer 23 miljoen gulden. Dus raamt althans het Muntcollege de circulatie buiten de Bank. Of de raming juist is, laat ik in het midden. Wanneer wij zien hoe weinig gouden tientjes in omloop zijn, dan kan ik mij amper voorstellen, dat zij een waarde van 23 miljoen gulden vertegenwoordigen. Het doet echter weinig ter zake, want het zou vrij wat tijd kosten uit de binnenlandsche circulatie eenig bedrag van beteekenis aan goud te verzamelen. Wanneer men voor het buitenland behoefte heeft aan goud, moet men bij de Bank terecht komen; men zou zelfs geen half miljoen gulden in enkele dagen uit de circulatie kunnen bijeenbrengen.

Nu heeft de Nederlandsche Bank tot dusverre altijd goud beschikbaar gesteld wanneer daaraan voor het buitenland behoefte bestond, zoodra de winst boven goudpariteit was gestegen.

De vragen die wij ons op dit oogenblik hebben te stellen zijn dus deze:

1°. Of de Bank altijd den weg zal blijven volgen dien zij tot nog toe heeft gevolgd.

2°. Of zij in staat zal zijn dien weg te blijven volgen.

Zal de Bank het altijd doen?

Mijnheer de Voorzitter! Indien in het verleden een waarborg ligt voor de toekomst, dan is dit niet twijfelachtig.

In verschillende verslagen van de Bank wordt over dit punt gesproken, en omdat de zaak werkelijk van groot gewicht is, zij het mij vergund uit een enkel verslag enkele zinsneden voor te lezen. Want met wat andere woorden wordt in alle andere verslagen hetzelfde gezegd.

In het verslag over 1898/1899 vindt men het volgende: „Tot medio Maart bleef de voorraad op dezelfde hoogte, om in het laatst der maand echter met ongeveer 4 miljoen te verminderen, ten gevolge van de zich toen geopenbaard hebbende behoeften aan remise naar het buitenland, die de koersen op Engeland en Duitschland tot het goudpunt deed oploopen. Zoolang dit nog niet het geval was, werden alle aanvragen tot het bekomen van goud voor uitvoer naar het buitenland, steeds gewezen van de hand; maar zonder aarzeling stelden wij weer ons goud beschikbaar, toen het goudpunt bereikt was en het er op aankwam om stijging van den koers boven goudpariteit te voorkomen.

„Steeds toch heeft de Nederlandsche Bank het hare roeping geacht, om behoudens de op haar als centrale credietinrichting berustende verplichtingen, zorgvuldig te waken voor de waarde- vastheid van ons ruilmiddel, sedert de ommekeer, die het Nederlandsche muntwezen nu ruim 25 jaren geleden heeft ondergaan, en het vasthouden aan deze opvatting is tegenwoordig van nog grooter belang dan vroeger misschien, nu het buitenland, door het opnemen van aanzienlijke bedragen van onze Staats- en gemeenteleeningen, zeer bij de zaak is betrokken.

„De vermindering van onzen goudvoorraad intusschen was ditmaal niet van zoodanigen omvang, dat een verhooging van ons rentetarief in ernstige overweging behoefde te worden genomen, een maatregel waarvan de daaraan voor handel en nijverheid verbonden bezwaren ons niet mogen terughouden, wanneer het noodig kan zijn om de goudwaarde van ons ruilmiddel te handhaven.

„Van kunstgrepen ter bescherming van haren goudvoorraad heeft de Nederlandsche Bank zich steeds zorgvuldig onthouden, en niet onwaarschijnlijk zouden veel stoornissen op de internationale geldmarkt worden voorkomen, wanneer in dit opzicht dezelfde gedragslijn ook elders gevolgd werd.”

Meer onomwonden kan het niet worden gezegd dat de Bank zich verplicht acht, in weerwil van de bezwaren bij rijzing van den wissel boven goudpariteit, goud af te staan, en dat de andere banken wel zouden doen dezelfde politiek te volgen.

En onder den heer Pierson in onder den heer van den Berg wordt door de Bank diezelfde gedragslijn gevolgd.

Nu kunnen er andere directeuren komen, hoewel er bij de Bank, evenals bij de Regeering, altijd eenige continuïteit is, en bij de Bank zelfs nog meer, omdat er bij de opvolgende Bankdirectiën wel niet zoo groote verschillen zullen bestaan als bij de opvolgende Regeeringen denkbaar zijn.

Het is echter mogelijk, dat de Bank mettertijd, zooals de Banque de France, een premie zou kunnen vorderen. Ik heb mij daarover nooit ongerust gemaakt, en algemeen bestond er ook geenszins eenige ongerustheid. In 1883, toen het Bank-octrooi werd verlengd, is daarvan althans niets gebleken.

En toen waren de omstandigheden nog ongunstiger dan heden. Maar zijn er waarborgen te erlangen, dat de Bank haar politiek steeds zal blijven volgen, zal het mogelijk zijn de goudpolitiek vast te leggen, dan zal ik de laatste zijn dit af te keuren. Doch doet men dit, dan doe men het goed, dat wil zeggen, *bij de wet*, wat nu niet gebeurd is. Ik verlang dit niet omdat er eenige vrees is, dat de Nederlandsche Bank zich niet zou houden aan de verbintenis — die vrees bestaat allerminst — maar omdat het buitenland alleen kennis neemt van de wet en de verzekering hoofdzakelijk voor het buitenland van belang is. Het buitenland moet vertrouwen stellen in ons muntwezen, niet twijfelen aan de waarde- vastheid van onze munt. Het neemt echter licht geen kennis van een schrijven van de Bank in de gewisselde stukken voorkomende, en neemt het daarvan bij uitzondering kennis, dan zal het zich afvragen: waarom staat het

16. Verlenging en wijziging van het aan de Nederlandsche Bank verleende octrooi. — Intrekking van de muntbiljetten.

niet in de wet? En bovendien had de beteekenis van het schrijven dan door de Memorie van Toelichting niet zoozeer verzwakt kunnen worden door de daarbij gegeven toelichting als thans is geschied. Wij hadden dan met een wettelijke bepaling te doen gehad, waarvan de beteekenis niet, althans niet uitsluitend door de Memorie van Toelichting wordt gegeven.

En, Mijnheer de Voorzitter, of de verplichting al of niet in de wet is opgenomen, de Bank zal toch, zoo zij getrouw wil blijven aan haar goudpolitiek en depreciatie van het ruilmiddel wil voorkomen, goud voor uitvoer moeten beschikbaar stellen, wanneer de wisselkoers boven het goud is gestegen. Zij kan door te weigeren zoogenaamd Finanzpapier te disconteerden of beleeningen voor buitenlandsche rekening te sluiten stijging van den wisselkoers tegenwerken, maar is deze koers eenmaal boven het goudpunt gestegen, dan is er slechts een middel om het kwaad te keeren, dat is: goud voor uitvoer beschikbaar te stellen. Voor mij is het dan ook twijfelachtig, dat de Bank aldus zal handelen, en daarom wil ik de verklaring, die de Bank verstrekt heeft dankbaar aanvaarden en breng ik ook gaarne hulde aan den Minister van Financiën, voor de moeite, die hij zich gegeven heeft.

De tweede vraag is of de Bank altijd in staat zal zijn haar goudpolitiek te blijven volgen.

Die vraag is gewettigd, omdat wij in 1883 zeer benarde dagen hebben medegemaakt. Toen was de goudvoorraad van de Nederlandsche Bank gedaald tot beneden de vijf miljoen gulden en heeft de wetgever zich zelfs verplicht gezien — ik behoef het aan deze Vergadering niet te herinneren — om den Minister van Financiën te machtigen 25 miljoen gulden zilver te versmelten en te verkoopen om het equivalent aan goud te ontvangen en zodoende den goudvoorraad te versterken.

Is het te vreezen dat die dagen weer zullen intreden, dan hebben wij weinig zekerheid dat de Bank haar goudpolitiek steeds zal kunnen volgen. Vergunt mij, om mijn meening u kenbaar te maken, den toestand van 1883 in oogenfouw te nemen.

Wij hadden in 1880 een ongunstige betalingsbalans en waren veel geld aan het buitenland schuldig. De reden daarvan kan ik niet aangeven, althans niet zonder een uitvoerig onderzoek, waartoe mij de tijd heeft ontbroken. In 1880 en 1881 verloor de Bank aan goud f 32 000 000 bij een disconto van 3 pct. en eerst op 7 October 1881 werd het disconto verhoogd, toen al het muntmateriaal uit de Bank was verdwenen en zij nog slechts ongeveer 15 miljoen gulden aan gouden munt had. Indien ooit de geschiedenis van die dagen wordt geschreven heeft men een geschikt motto voor dat geschrift in het spreekwoord waarin van een verdronken kalf sprake is. Men verhoogde het disconto toen het goud voor het meerendeel uit de Bank was weggevloeid. De directie was in die dagen er niet voldoende van doordrongen dat het bedrag van haar goudvoorraad van niet minder beteekenis is dan dat van het beschikbare munt- en metaalsaldo en dat het geboden is tijdig maatregelen te nemen om het wegvloeien van het goud te voorkomen. Zij geloofde, naar het schijnt, nog te veel aan de toekomst van het bimetalisme en hoopte, dat dit ons wel redding brengen zou. In den tusschentijd liet zij het goud wegvloeien en nam zij geen maatregelen. Het is niet waarschijnlijk, dat de Bank thans niet behoedzamer zou zijn.

Doch niet alleen de Bank, ook de Regeering had niet voorzichtig gehandeld. Zij had in die dagen groote bedragen aan schatkistpromessen gediscoteerd bij de Bank. Deze trok die promessen naar zich toe, doordien het disconto voor Regeeringspapier op 1 pct. beneden het disconto voor particuliere wissels was vastgesteld. Zoo waren in 1883 bij een discontorekening van 75½ miljoen gulden niet minder dan bijna 25 miljoen schatkistpromessen in de portefeuille van de Bank geherbergd en door een en ander is een groot deel van het goud weggevloeid.

De Minister van Financiën zal dit niet willen gelooven, want op een vraag in het Voorloopig Verslag of de Regeering, ingeval dat de uitgifte van schatkistpromessen mocht blijken te ruim te zijn, de Bank van haar verbintenis om goud voor uitvoer af te staan, zou ontslaan — schrijft hij in de Memorie van Antwoord aan deze Kamer; „voor zoover is kunnen worden nagegaan viel een oorzakelijk verband tusschen te ruime uitgiften van schatkistpromessen en uitvoer van goud in het verleden nimmer te constateeren”.

Constateren is inderdaad zeer moeilijk. Indien men echter alle omstandigheden, die op de betalingsbalans invloed kunnen hebben gehad, nagaat, dan komt het mij voor, dat er zeer sterke aanwijzingen en vermoedens zijn, dat ook de Regeering voor een deel oorzaak was, dat het goud in die dagen wegvloeide.

Ik wensch de aandacht van den Minister slechts te vestigen op de volgende feiten.

In 1881 vloeide er veel goud weg. De stroom werd eerst in de laatste maanden van het jaar onder den invloed van een disconto van 4½ pct. tot stilstand gebracht. In plaats dat men nu in den Haag die kentering haar gang liet gaan, werd bij Koninklijk besluit van 20 Januari machtiging verleend tot uitgifte van 7½ miljoen gulden aan schatkistpromessen en 1½ miljoen gulden aan schatkistbiljetten.

Het gevolg daarvan was, dat onmiddellijk de goudinvoer ophield en de uitvoer weder begon. Het is duidelijk, hoe critiek de toestand was, wanneer men ziet, dat tien dagen na de dagteekening van het Koninklijk besluit het Bankdisconto tot 5 pct. werd verhoogd. Op 8 Februari was de goudvoorraad bij de Bank op 8 miljoen gulden gedaald, in weerwil dat het disconto abnormaal hoog was. Ik geloof niet, dat sinds ettelijke tijden in de eerste maanden van het jaar het disconto zoo hoog geweest is.

Dit hooge disconto had ten gevolge dat het goud weder toevloede, zoodat het disconto in Mei en Juni geleidelijk verlaagd werd tot op 3½ pct. Weldra, bij Koninklijk besluit van 4 Juli, werd wederom machtiging verleend tot uitgifte van 18 miljoen gulden schatkistbiljetten, waarvan 10 miljoen dienden tot verlenging van vroeger uitgegevene, dus van geen invloed waren. Er was toen stilstand in den goudtoevoer ingetreden, doch op het einde van Augustus vloeide het goud weder weg, zelf zoo sterk, dat het bankdisconto op 8 September tot 4 pct., 10 dagen later tot 4½ pct.; 31 October tot 5 pct. en 13 December tot 5½ pct. werd verhoogd. Eerst daarna wordt de Bank den toestand meester, maar toch is de toestand zoo precar en gespannen, dat het goud wel niet wegvloeit, maar in weerwil van het hooge disconto aanstonds nog niet, maar eerst einde Januari langzaam terugkeert. Eerst in Maart, toen de uitgifte van de leening van 60 miljoen gulden in zicht was en de intrekking van de schatkistpromessen als aanstaande kon worden beschouwd, begon het goud ruimer te vloeien.

Dit zijn nu aanwijzingen, maar ik heb nog een getuige van gewicht, mr. N. G. Pierson, die in zijn leerboek, deel I, pag. 482, het disconteerden der schatkistpromessen bij de Bank als een der oorzaken noemt, waardoor het goud in 1882/3 is weggestroomd.

Ik herinner mij ook een lezing van den heer Pierson, gehouden in de *Vrijzinnige kiesvereniging* te Rotterdam op 23 Februari 1883, waarbij ik aanwezig was en waarvan ik het verslag bewaard heb. Toen ik de Memorie van Antwoord ontving heb ik dat verslag nog eens ingezien, en vond toen dat mr. Pierson volgens dit verslag het volgende zeide: „Maar moet het dan geen invloed hebben op de waarde van het ruilmiddel zoo de Regeering 40 of 60 miljoen gulden — de Regeering had in 1875—1880 een groot saldo bij de Bank — die zij ledig heeft liggen achtereenvolgens in omloop brengt, ja nog indirect voor ettelijke miljoenen geld opneemt en dat later in circulatie laat komen? Bij mij staat het vast dat een groot deel van onze zorgen op het gebied van het muntwezen in de laatste jaren hieruit zijn geboren”.

Dit zegt mr. Pierson, een getuige van gewicht, want niemand is er in ons land, die meer vertrouwd is met de wetenschappelijke zijde van het bankwezen. Bovendien was hij een der directeurs der Bank, en zoo iemand dus in staat was de feiten nauwkeurig waar te nemen, dan was hij het.

Men maakt wellicht de opmerking, dat mr. Pierson veel gevoelt voor een der leerstellingen van de Engelsche *currency school*, waarbij een groote invloed wordt toegekend aan ruime uitgifte van bankbiljetten.

Ik erken gaarne dat ik niet zijn theorieën in dit opzicht onvoorwaardelijk durf onderschrijven, maar het is toch zeer aanneembaar, dat, waar de Regeering destijds bij de Nederlandsche Bank geld heeft opgenomen voor het Indisch tekort, dat destijds 45 miljoen gulden bedroeg, te dekken, uit de Bank goud is genomen en naar het buitenland gezonden. Die

16. Verlenging en wijziging van het aan de Nederlandsche Bank verleende octrooi. — Intrekking van de muntbiljetten.

dekking heeft toch waarschijnlijk plaats gevonden door betaling van Indische gouvernements-wissels, die in het buitenland werden gehouden, en van spoorwegmaterieel in het buitenland gekocht.

Ik heb bij dit laatste punt wat lang stilgestaan, omdat de zaak ook thans nog van groot gewicht kan zijn. Wij zijn wel geen academie van wetenschappen, waar geschiedkundige betoogen worden gehouden, maar uit het verleden moet men lessen putten voor de toekomst. En hier kunnen wij twee lessen uit de geschiedenis ontvangen. Vooreerst dat wij ons niet bezorgd behoeven te maken voor een herhaling der gebeurtenissen van 1883. Ik ben overtuigd dat de Bank voortaan behoedzamer zal zijn en wil mij vleien dat de Regeering dit evenzeer zal wezen, ook wanneer de tegenwoordige Minister van Financiën niet meer aan het bewind zal zijn, zoo de gebeurtenissen van 1883 nog eens worden nagegaan.

In de tweede plaats dus om de Regeering te overtuigen van het groote nadeel om schatkistpromessen tot een aanzienlijk bedrag bij de Bank te disconteeren. Wij hebben in later jaren gezien, dat de Regeering vrij luchtig daarover denkt.

In de jaren 1897, 1898 en 1899 zijn ook herhaaldelijk op ruime schaal schatkistpromessen bij de Bank gedisconteerd. Er was zelfs in 1897 op één oogenblik 28 miljoen gulden bij de Bank in portefeuille. Disconteeren bij de Bank is zeer verleidelijk voor de Regeering, omdat zij zeer goedkoop geld krijgt, daar zij in de winst der Bank deelt. Al moet zij ook hooge rente betalen, ² van de winst komt in de schatkist terug. Aan die verleiding kan de Minister van Financiën niet altijd weerstand bieden, en ter eere van den heer Pierson zij het gezegd, dat hij in Januari 1900 door de uitgifte van éénjarige schatkistpromessen met coupons een einde aan het disconteeren bij de Bank heeft gemaakt. Ik wil mij vleien dat de Regeering, wanneer zij weder haar toevlucht moet nemen tot de uitgifte van vlottende schuld, gedachtig zal zijn aan de opgedane ervaring, dat het disconteeren van schatkistpromessen bij de Bank aan den handel niet geringe schade kan toebrengen en de goudpolitiek van de Nederlandsche Bank kan dwarsboomen.

De Minister heeft op de vraag in het Voorloopig Verslag of hij, wanneer te groote uitgifte van schatkistpromessen aanleiding zou geven tot gouduitvoer, de Bank van haar verbintenis zou ontslaan, geantwoord, dat hij dit niet zou doen. Ik neem daarvan gaarne acte, maar het ware mij aangenaam geweest dat hij er had bijgevoegd, dat ook hij het disconteeren van groote bedragen bij de Nederlandsche Bank niet geraden acht. Nu wij weer komen te staan of reeds staan voor een Indisch kas-tekort, zou op dergelijke verklaring zeker prijs zijn gesteld.

Mijnheer de Voorzitter! Ten slotte wensch ik op een ander punt nog even de aandacht te vestigen. Een vraag, die tot eenige korte, maar belangrijke beschouwingen aanleiding geeft: hoe men in 1883 over de toekomst van het muntwezen dacht.

Ook uit dit onderzoek kunnen wij veel leeren. Lezen wij het Bankverslag over 1881—1882, dan zien wij, dat toen tweemaal werd gevreesd, nl. invoer van zilver uit Indië, en terugstooting van zilver uit de binnenlandsche circulatie.

Nu heeft noch het een noch het ander plaats gevonden. Er is geen oogenblik reden geweest om gebruik te maken van de machtiging, krachtens de wet van 1883 verleend, om zilver te demonetiseeren. Zilver is in een belangrijke hoeveelheid van Indië naar Nederland gevloeid, en van Nederland weder naar Indië gevloeid, maar ik geloof niet mis te tasten, als ik aanneem dat per saldo uit Indië geen zilver naar Nederland is gekomen.

Raadpleegt men de Indische statistieken, dan is, in weerwil van den belangrijken uitvoer van zilver uit de Indische kassen door de Regeering in 1900, per saldo 15 miljoen gulden meer in Indië ingevoerd dan uitgevoerd. Hierbij is geen rekening gehouden met het zilver, dat uit de Straits naar Nederland is gevoerd, waarop mr. van den Berg in *the Financial and economical condition of Netherlands-India* heeft gewezen, doch desniettemin zou ik op gronden, die ik dadelijk zal ontwikkelen, wel durven aannemen, dat zoo niet bij slot van rekening ongeveer evenveel uit als naar Indië is gestroomd, in elk geval geen zilver uit Indië naar Nederland gevloeid is en de vrees zich dus tot dusver niet heeft verwezenlijkt. Volgens schatting van het Muntcollege is de zilveromloop hier te lande zelfs met 20 miljoen gulden verminderd.

Op 31 December 1882 wordt de omloop geschat op 161 miljoen en op 31 December 1902 op 141 miljoen. Is deze schatting juist, dan zou zelfs een groot bedrag naar Indië zijn gevloeid. Maar zeker is het, dat Indië voortdurend pasmunt en halve guldens vraagt en dat dit onze zilvervoorraad geleidelijk, zij het ook langzaam, vermindert.

Is het zilver nu uit de circulatie gestooten? Dat is het tweede gevaar. Het muntcollege raamde in 1882 de circulatie op 69 miljoen gulden en heden wordt zij geraamd op 61 miljoen. Dat die ramingen juist zijn, durf ik echter niet zeggen. Het is zeker raadzaam ze aan een revisie te onderwerpen, want bij de Bank is de laatste 20 jaren de zilvervoorraad met ongeveer 12 miljoen gulden verminderd.

Deze 12 miljoen gulden moeten ergens gebleven zijn; zijn zij werkelijk naar Indië verhuisd, terwijl het zilver voortdurend in in prijs gedaald is, dan geeft dit goeden moed en aanleiding te vertrouwen, dat ook voortaan de zilveruitvoer uit Indië niet de overhand over de invoeren zullen nemen.

Zijn zij in de binnenlandsche circulatie opgenomen, dan bewijst dit dat de behoefte aan zilveren ruilmiddelen gestegen is.

Ik zie niet voorbij, dat wij door de Bank te veroorloven biljetten van f 10 uit te geven een experiment gaan doen, waarvan het gevolg nog niet volkomen is vast te stellen. De nieuwe biljetten treden tot een bedrag van 15 miljoen gulden in de plaats van de muntbiljetten, maar de Bank zal ze niet uitgeven tot dit bedrag, maar tot elk bedrag dat gevraagd wordt. Dat bedrag kan vrij wat hooger zijn en het is mogelijk, dat dientengevolge zilver uit de circulatie wordt gestooten en bij de Nederlandsche Bank terecht komt. Ik wil evenwel vertrouwen, dat die stroom geen groote dimensie zal aannemen.

Alles te zamen genomen is de toestand betrekkelijk gunstig, in den loop der tijden veel verbeterd. De circulatie van bankbiljetten breidt zich uit, zij het ook niet in zoo sterke mate als voorheen. Dat is wellicht een gevolg van de werking der Rijkspostspaarbank, die de kleine kassen naar zich toe trekt en de behoefte aan zilvergeld dus vermindert. Doch desniettemin neemt de circulatie toe en bedraagt zij op dit oogenblik 238 miljoen gulden.

Welnu er moet een dekking zijn van 40 pet. of van bijna 95 miljoen. De Bank heeft echter slechts 80 miljoen gulden aan zilver. Voor de ontbrekende f 15 miljoen doet het goud dienst; zolang het zilvergeld in de kelders der Bank niet belangrijk toeneemt, is geen depreciatie te vreezen.

Aan voorspellingen zal ik mij niet wagen. Het is niemand gegeven in de toekomst te zien. En wie het wilde ondernemen, heeft vaak teleurstelling geoogst. Maar zoo wij uit het verleden en het heden ons een oordeel over de toekomst vormen, dan gaan wij, menscheijkerwijs gesproken, indien de Bank een goede bankpolitiek blijft voeren, gelijk wij van haar mogen verwachten, de nieuwe periode met gerustheid in.

De vergadering wordt voor een half uur geschorst, daarna hervat en de beraadslaging voortgezet.

De heer **Harte van Tecklenburg**, Minister van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde uit Gelderland, de heer van Berckel, heeft verklaard, dat hij in een moeilijke positie verkeert. Zeer gaarne zou hij zijn stem aan de voorliggende wetsontwerpen geven, maar hij aarzelt, bij gemis van de noodige waarborgen tegen een verkeerde politiek van de Nederlandsche Bank in de toekomst. Niet minder moeilijk dan de zijne is op dit oogenblik mijn positie, nu ik geroepen word dien geachten afgevaardigde gerust te stellen. Immers al hetgeen wat tot wegneming van zijn vrees kon worden aangevoerd, is reeds in de gewisselde stukken vermeld. Al zijn de feiten die voor anderen van hoogst geruststellenden aard zijn, dien geachten afgevaardigde volmaakt bekend, toch blijft hij volharden bij zijn vrees, dat de toekomstige gedraglijn van de Nederlandsche Bank niet overeen zal stemmen met haar verleden.

Wat kan daartegen alsnog eigenlijk worden aangevoerd?

Er is reeds in de stukken op gewezen, dat ook onder het thans te bekrachtigen octrooi de voordeelen voor de Nederlandsche Bank nog voldoende zullen blijven; dat dus niet in het te karig toemeten van die voordeelen een prikkel kan gelegen

16. Verlenging en wijziging van het aan de Nederlandsche Bank verleende octrooi. — Intrekking van de muntbiljetten.

zijn om op financieel gebied verkeerde wegen te gaan bewandelen. Ook is er aan herinnerd, dat tot heden toe in een lange reeks van jaren de directie der Nederlandsche Bank immer haar onafhankelijkheid tegenover haar aandeelhouders heeft weten te bewaren. Eindelijk werd er de aandacht op gevestigd, dat ook door de wijziging in de berekening der tantièmes aan directie en commissarissen, de aanleiding van ten koste van de soliditeit winstverhooging na te jagen, eerder verzwakt wordt dan versterkt.

Dit alles moet m. i. den geachten spreker leiden tot het inzicht dat zijn vrees een zeer onbestemd karakter heeft, ja ijdel genoemd kan worden.

Eenige reden tot geruststelling wil ik intusschen nog trachten bij te brengen.

Aangenomen eens, dat de directie uit geheel verkeerde elementen zou worden samengesteld, dan bestaat nog steeds het correctief, dat een dergelijk bestuur geenszins onbepaalde vrijheid zou hebben alles te doen en te laten wat het wenschte. De directie blijft altijd gebonden aan de voorschriften van het bank-octrooi hetwelk ook bepalingen bevat strekkende om tegen te gaan, dat het beheer op verkeerde, schadelijke wijze gevoerd wordt. Ik wijs op de uitvoerige artt. 7 en 8 der bestaande wet, die geen andere strekking hebben, dan, voor zoover dit mogelijk is, te voorkomen wat de geachte spreker vreest.

Het toezicht van den Regeerings-commissaris mag eindelijk evenmin te laag worden aangeslagen.

De geachte spreker zeide te recht, dat deze commissaris slechts een raadgevende stem heeft; maar zijn advies kan niettemin van groote effectieve beteekenis zijn. De moreele invloed op de Bankdirectie door den Regeerings-commissaris uitgeoefend, mag niet onderschat worden.

In aanmerking nemende, dat de geachte afgevaardigde voor het verleden der Bank slechts lof heeft, dan vraag ik mij af, of er nu aanleiding bestaat om, met al deze waarborgen voor oogen, de toekomst zoo duister in te zien?

Ik voeg er nog bij, dat het welbegrepen eigenbelang van het Bankbestuur zelf een waarborg oplevert tegen handelingen die de basis van de geheele instelling zouden aantasten. Wanneer tot gevaarlijke manoeuvres door het Bankbestuur werd overgegaan, zou de scherp toezieende commissaris niet nalaten daarop de volle aandacht te vestigen. Maar, ook afgezien daarvan, zou al spoedig het tot heden aan de Nederlandsche Bank door het publiek geschonken vertrouwen geschokt, en aldus de geheele basis waarop het solide gebouw der Nederlandsche Bank gevestigd is, ondermijnd worden. Dientengevolge zouden de werkzaamheden der Bank minder vruchtbaar en ten slotte ook minder lucratief worden dan tot heden het geval was, zoodat een directie die handelde in den geest als de geachte afgevaardigde zich voorstelde, ten slotte zich zelf het meest zou benadeelen.

Eindelijk moet het toch ook den geachten afgevaardigde, zoo hij nog niet van zijn, mijns inziens ijdele, bekommernis is teruggekeerd, geruststellen, dat de termijn die ook in het nieuwe octrooi wordt geconcedeerd, niet overmatig lang is. Gold het hier een verlenging van 25 jaar, dan zou men wellicht kunnen zeggen, dat in een zoodanig tijdperk groote onvoorziene gevaren niet uitgesloten zijn. Maar kan men volhouden, dat dit zelfde nadeel ook bestaat, waar het een tijdperk van 15 jaren geldt? Let men er op, dat de verwisseling van directie, in het verleden, niet eens altijd om de 15 jaar plaats vond, dan gevoelt men toch dat het geschetste gevaar, vooral waar de geachte afgevaardigde zoo volkomen te recht in de tegenwoordige directie het volste vertrouwen stelde, al zeer kleine proportiën aanneemt. Is het mij al niet mogelijk absolute gerustheid te schenken, de dreigende gevaren zijn toch, ik ben het met den tweeden geachten afgevaardigde, den heer van Nierop, eens, al zeer miniem.

Intusschen geloof ik, dat de sombere voorspellingen van den heer van Berckel, eigenlijk meer als inleiding moesten dienen voor zijn beschouwingen omtrent de intrekking der muntbiljetten. Het is mij gebleken, dat deze maatregel dien geachten afgevaardigde niet bijzonder sympathiek was. Hij heeft er zich wel niet bepaald tegen verklaard, maar ik geloof, dat ik meer in zijn geest zou gehandeld hebben wanneer ik het voorstel daartoe niet had gedaan. Ik moet er nochtans in dit verband op wijzen, dat meer dan één grond voor de intrekking der muntbiljetten pleit. Al aanstonds toch deze,

dat er groote behoefte bestaat aan vermeerdering van de circulerende hoeveelheid dezer biljetten. Er is op het oogenblik een totaal bedrag in omloop van 15 miljoen, nl. 14 miljoen aan muntbiljetten van f 10 en 1 miljoen aan biljetten van f 50. De vraag naar muntbiljetten van f 10 is echter veel grooter; men zal dit oogenblikkelijk toegeven, wanneer men slechts overweegt, dat op 31 Maart 1903 in omloop waren aan bankbiljetten van f 25, 1 521 428 stuks, dus voor een bedrag van ruim 38 miljoen gulden; dat is reeds veel meer dan het aan muntbiljetten van f 10 circulerend totaal.

Aangezien vaststaat dat, naarmate de coupures kleiner zijn het gebruik daarvan veelvuldiger is, springt het onmiddellijk in het oog dat, wil men voorzien in de werkelijke behoefte van het verkeer aan muntbiljetten van f 10, dat getal aanmerkelijk moet worden uitgebreid.

Welnu, aan die bestaande behoefte kan de Staat niet voldoen. Volgens het geldende octrooi zijn toch, op alleszins deugdelijke gronden, den Staat moeilijkheden in den weg gelegd wanneer hij tot uitgifte van muntbiljetten tot een hooger bedrag dan 15 miljoen mocht willen overgaan; o. m. gaat, volgens art. 22, sub 2^e, alsdan het aandeel in de winst der Bank voor den Staat teloor. Waar nu de Staat eenzijdig behoort te voorzien in de behoeften van het verkeer, en anderzijds dit niet kan doen zonder met een op goede oeconomische beginselen berustende wetsbepaling in strijd te komen, moest een andere oplossing worden gevonden.

Er was m. i. geen practischer weg, dan de fiduciaire circulatie in één hand te brengen, waardoor bovendien dit groote voordeel wordt bereikt, dat de uitgifte van bankpapier geheel en al met het oog op de behoeften van het verkeer kan worden geregeld.

Ik blijf met dit voorstel ook geheel in de lijn door de wetenschap getrokken. Het is toch het eenparig gevoelen van alle deskundigen, dat een Staat geen papieren geld behoort uit te geven ongedekt door edel metaal. Het wordt door alle schrijvers op oconomisch en financieel gebied volmondig erkend, dat een dergelijke politiek strijdt met de grondbeginselen van een gezond muntwezen. Die theoretische fout kan als precedent ook practisch nadeelige gevolgen veroorzaken, bepaaldelijk in tijden van crisis, wanneer hoge geldnood het voortschrijden op den verkeerden weg voor den Staat zeer aanlokkelijk kan maken.

Voor Nederland in het bijzonder is er reden om ten deze terug te keeren tot de beproefde, juiste beginselen en het muntwezen zooveel mogelijk van fouten te zuiveren. Door de daling van het zilver en den grooten voorraad zilveren munt die hier te lande aanwezig is, heeft ons muntwezen nl. reeds een zwakke zijde. Ik zal daarop wel niet verder behoeven in te gaan, maar met een dergelijken toestand voor oogen, moest het, dunkt mij, onverdeelde toejuiching hebben gevonden, dat bij deze gelegenheid die erkende fout uit onze muntpolitiek werd verbannen. En dit nog wel op een wijze waardoor de Staat niet alleen financieel geen nadeel, maar zelfs voordeel heeft, en bovendien afdoende te gemoet komt aan de behoefte naar vermeerdering van het ruilmiddel tusschen het bankbiljet van f 25 en den rijksdaalder.

De geachte afgevaardigde heeft eindelijk nog een opmerking gemaakt, die ik niet geheel onbesproken mag laten, nl. dat de bankbiljetten volledig gedekt behoorden te zijn door metaal. Wanneer ik mij niet zeer bedrieg, is dit desideratum lijnrecht in strijd met wezen en doel van het fiduciaire ruilmiddel; de waarde daarvan moet immers in hoofdzaak steunen op de „fiducia", op vertrouwen, en het doel van de uitgifte is juist besparing van edel metaal. De eerste beginselen waarop het kredietwezen en de werkzaamheden eener circulatiebank berusten, beletten mij derhalve de juistheid der opmerking van den geachten afgevaardigde ook maar eenigszins toe te geven.

Wanneer de geachte afgevaardigde al niet vatbaar mocht zijn om geheel te worden gerust gesteld, moet de schoone en zaakkundige rede van den geachten afgevaardigde uit Noordholland, den heer van Nierop, toch ongetwijfeld tot vermindering zijner vrees hebben geleid. Die redevoering mag ik karakteriseeren als een doorlopende lofrede op het beleid van de Nederlandsche Bank. De heer van Nierop heeft gezegd, dat niet het minst schoone deel der taak van de Nederlandsche Bank was, te zijn de hoedster van ons muntwezen en dat zij dienaangaande aan de

10de VERGADERING. — 30 DECEMBER 1903.

16. Verlenging en wijziging van het aan de Nederlandsche Bank verleende octrooi. — Intrekking van de muntbiljetten.

meest strenge eischen ten volle had beantwoord. Hij heeft er aan toegevoegd, dat het tweede deel van haar taak was be-
waarster te zijn van onzen nationalen goudschat en dat, wanneer hij het oog sloeg op de laatste vijftien jaren, de Nederlandsche Bank ook te dezen opzichte hare roeping schitterend had vervuld.

De geachte spreker heeft het daarbij niet gelaten; hij heeft er mede op gewezen, dat de Nederlandsche Bank zich ook in haar disconto-politiek gunstig onderscheidde van bijna alle buitenlandsche banken, gunstig reeds in dien zin, dat de gemiddelde disconto-stand hier te lande lager is geweest, met uitzondering van dien in Frankrijk, dan overal elders, in Engeland, Duitschland, België, enz. Hij had er kunnen bijvoegen, dat het aantal wisselingen der disconto-rente hier minder veelvuldig is geweest dan elders, m. a. w. dat ook door vastheid van den discontostand hier te lande, die politiek zich gunstig heeft onderscheiden.

Waar de geachte afgevaardigde sprak over de werkzaamheid der Nederlandsche Bank met betrekking tot beleening van fondsen, heeft hij verklaard, dat bijna alle andere banken minder coulant zijn dan de Nederlandsche.

Slechts in één opzicht heeft de geachte afgevaardigde zich minder tevreden getoond, namelijk, waar het betreft de werkzaamheid van de Nederlandsche Bank op het gebied van het giro-verkeer. Nu heeft het mij verwonderd, dat de geachte afgevaardigde aanmerking maakte op hetgeen te dien opzichte voorkwam in de stukken. Immers, nadat in de voor de Tweede Kamer bestemde Memorie van Antwoord aan dit onderwerp zeer uitvoerige beschouwingen waren gewijd, is deze korte, maar niettemin veelbeteekenende mededeeling gedaan, dat een herziening van de voorwaarden voor het rekening-courant-verkeer in de bedoeling der Bank-directie ligt.

Die verklaring is in de Memorie van Antwoord voor deze Kamer herhaald, terwijl er te recht aan is toegevoegd, dat, geheel afgezien van de vraag, in hoeverre de bedoelde klacht al of niet gegrond is te achten, in ieder geval zal zijn af te wachten, wat die herziening zal uitwerken.

Nu kan men tegenwerpen, dat in de bedoelde stukken niet met zoovele woorden werd uiteengezet, wat gedaan zal worden, maar er is toch uitdrukkelijk toegezegd, dat de Nederlandsche Bank ten opzichte van het giro-verkeer de tot nu toe gevolgde regeling zal herzien, en dit kan toch geen andere betekenis hebben dan deze, dat het giro-verkeer zooveel mogelijk door de Nederlandsche Bank zal worden bevorderd.

De geachte afgevaardigde kan toch niet bedoeld hebben, dat hier al voorschriften nopens dit onderwerp in extenso moesten zijn medegedeeld? Daar komt het ook niet op aan, het komt er op aan of de Nederlandsche Bank genegen is in de richting van de uitbreiding van het giro-verkeer werkzaam te zijn, en te dien opzichte zijn de meest geruststellende verklaringen van de Bank-directie verkregen. Het streven van de Nederlandsche Bank zal zijn, ook ten aanzien van het giro-verkeer op de hoogte van den tijd te blijven en aan rechtmatige eischen van den handel te gemoet te komen.

Waar de geachte afgevaardigde zooveel lof aan de bestuurders der Bank toezwaaid, zal hij ook in dit opzicht wel op hun beleid willen vertrouwen.

De geachte afgevaardigde heeft in dit zelfde verband, het handelsrecht aangeroerd en zijn leedwezen betuigd, dat de Minister van Justitie afwezig is. Ik kan hem mededeelen, dat mijn geachte ambtgenoot ongesteld is en daarom hier niet kon verschijnen.

Werd de regeling van den duur van het octrooi door den geachten afgevaardigde ten volle toegejuicht, minder voldaan toonde hij zich over het feit, dat het agentschap van het Ministerie van Financiën te Amsterdam belast zal blijven met de bewaring van de daar thans berustende fondsen. Hij heeft dan ook de vraag gesteld, of de Nederlandsche Bank zich niet zal kunnen belasten met de kosteloze bewaring van deze waarden. Het stellen van die vraag verwondert mij eenigszins, want zij was reeds, naar ik meende, bij voorbaat volledig beantwoord in de Memorie van Antwoord. De geachte afgevaardigde interrumpeert, zeggende: „slecht antwoord.” Waarom? Er is in ontkennenden zin op geantwoord. Er was gevraagd, of de Nederlandsche Bank verplicht zou zijn kosteloos deze fondsen in be-

waring te nemen, en daarop is het eenige antwoord gegeven dat daarop paste en trouwens reeds viel af te leiden uit het ontwerp-octrooi zelf. Het ontkennend antwoord moge den geachten afgevaardigde niet behagen, maar daarom behoeft het nog niet „slecht” te heeten.

Voorts heeft de geachte afgevaardigde aanmerking gemaakt op de redactie van art. 4 van het voorliggende wetsontwerp.

Ik meen hem er op te moeten wijzen, dat de formuleering geheel overeenstemt met art. 11bis van het bestaande octrooi. Men had andere woorden kunnen kiezen, maar dit zou geen verbetering, misschien een verslechtering, hebben tot stand gebracht. Tot heden toe heeft de bestaande redactie tot geen moeilijkheden aanleiding gegeven; derhalve, vraag ik mij af, of verandering van formuleering misschien niet geleid zou hebben tot de opvatting, dat ook wijziging van den zin beoogd werd, en waar nu de strekking van het artikel dezelfde bleef, behalve natuurlijk wat betreft de cijfers, meende ik dat er geen aanleiding bestond, uitsluitend uit een oogpunt van elegantie, andere woorden te gebruiken.

Het voornaamste — zeide de geachte afgevaardigde verder — staat niet in de wet, namelijk de verzekering der Nederlandsche Bank betreffende haar goudpolitiek. Aangezien de beschouwingen van den geachten afgevaardigde ten opzichte van de voortreffelijkheid dier politiek geheel overeenstemmen met de mijne, bestaat er voor mij geen aanleiding omtrent dit punt in gedachtenwisseling te treden; wel wat betreft het door hem gezegde, dat de verklaring der Bank had behooren te zijn opgenomen in het octrooi zelf, bekrachtigd bij de wet.

Daartegenover geloof ik, dat men alle reden heeft om met de verklaring der Nederlandsche Bank zooals ze is afgelegd blijkens het medegedeelde op blad. 10 der Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer, genoegen te nemen. Omtrent één zaak is men het eens namelijk, dat de verklaring aan duidelijkheid niets te wenschen overlaat, zoodat, gelijk schrijvers over dit onderwerp zich hebben uitgedrukt, er geen speld tusschen te krijgen is.

De geachte afgevaardigde meent echter, dat het daaraan in de Memorie van Antwoord toegevoegde, aan de duidelijkheid dezer ronde verklaring van de Bank afbreuk heeft gedaan. Deze meening heeft hij intusschen niet geëdstrueerd, en aangezien ik overtuigd ben, dat de geachte afgevaardigde zich ten deze vergist, zal ik op dit punt niet nader ingaan, doch afwachten, wat hij wellicht nog zal willen bijbrengen tot staving zijner meening.

Hiervan dus afgezien, meen ik toch een opmerking van algemeene strekking te moeten maken, n. l. deze, dat terwijl men pleegt te spreken van de „traditioneele” goudpolitiek van de Nederlandsche Bank, terwijl men dus toegeeft, dat de Bank van oudsher de juiste beginselen heeft toegepast in weerwil dat geene verbintenis haar daartoe noopte, men thans, nu zij een bepaalde verplichting daartoe heeft aangegaan, zegt: dit alles is wel fraai, maar is onvoldoende; gij, Minister, hadt geen genoegen moeten nemen met de bewuste verklaring, maar hadt de Bank moeten stellen onder een in de wet vastgelegde verplichting.

Ik heb mij afgevraagd, wat de aanleiding kan zijn van de daaruit sprekende, betrekkelijke geringschatting der verklaring. Dat kan niet zijn wantrouwen, want ten aanzien van de goede trouw der bankdirectie bestaat hoegenaamd geen verschil van gevoelen; die goede trouw is zóóver boven verdenking verheven, dat een poging, om haar te verdedigen haar veeleer zou vernederen dan verheffen. Zoodanige verdediging is dan ook volstrekt overbodig. Zou iemand durven beweren, dat de Nederlandsche Bank zich minder zal houden aan den inhoud harer verklaring wanneer zij niet is gesanctioneerd door een wetsbepaling, dan wanneer zulks wel het geval ware?

Ik meen dan ook den grond voor die bezwaren elders te moeten zoeken, in de onderstelling namelijk, dat in het buitenland slechts kennis zou worden genomen van den inhoud der wet.

Ik ontmoet hier den geachten spreker. Maar tegenover deze onderstelling moet ik de verzekering plaatsen, dat in de gevallen waarin het voor den Staat van belang is, dat het buitenland kennis draagt van de verplichtingen der Bank om *casu quo* goud beschikbaar te stellen voor betalingen in het buitenland, de werking der afgelegde verklaring even ruim en even afdoende zal zijn als wanneer ze in het octrooi zelf ware opgenomen

16. Verlenging en wijziging van het aan de Nederlandsche Bank verleende octrooi. — Intrekking van de muntbiljetten.

Ik heb het oog op het geval, dat met buitenlandsche bankiers wordt onderhandeld over het plaatsen van Staats- en gemeente-leeningen.

Kon men zich tot heden in zoodanig geval uitsluitend beroepen op de traditioneele goud-politiek onzer Bank, in het vervolg zal men uit officieele stukken kunnen aantoonen, dat het volgen dier goud-politiek niet is een bloote usantie, doch een onafwijzbare verplichting.

Dat de Bank zich ooit aan die verplichting zou trachten te onttrekken, is, behalve om de reeds vroeger geschetste reden, te eenenmale onaannemelijk op grond van haar welbegrepen eigenbelang.

Het spreekt toch vanzelf dat, terwijl de gunstige actie, de voortreffelijke werkzaamheid der Bank een klaarblijkelijk hoogst welwillende stemming in alle kringen van ons land voor haar heeft opgewekt, een tegenovergestelde handelwijze, vooral wanneer daaraan het karakter van kwaadwilligheid of kwade trouw zou kunnen worden toegekend, een geheel andere stemming te haren opzichte zou in het leven roepen. Dat dit der Bank ook niet onverschillig is, behoef ik niet nader uiteen te zetten. Vermoedelijk zouden de discussiën thans niet een zoo vreedzaam en aangenaam karakter dragen, wanneer men hier stond tegenover een Bank die een geheel andere gedragslijn in het verleden had gevolgd, en zich het vertrouwen even onwaardig had gemaakt als zij thans zich aller sympathie heeft weten te verwerven.

Welnu, het onmiddellijk gevolg in de toekomst van een afwijking der bedoelde verbintenis zou zijn, dat een zeer onwelwillende en vijandelijke stemming tegen Bank en directie zou ontstaan, en de niet overmatig lange duur van het octrooi — dit nog in antwoord aan den eersten geachten afgevaardigde, den heer van Berckel — zou de gelegenheid bieden om af te rekenen. Alsdan zou ongetwijfeld de Regeering blijken een scherpe opmerkingsgave en een deugdelijk geheugen te bezitten. Ten opzichte van de toereikendheid, doeltreffendheid en afdoende werking der verklaring ben ik daarom volmaakt gerust, en ik geloof daarvoor genoeg zakelijke gronden te hebben aangevoerd om die gerustheid door anderen te doen deelen.

Men zou nog in een onderzoek kunnen treden, of ik verantwoord zou zijn geweest wanneer ik het bezwaar van de Nederlandsche Bank tegen de opneming van een verklaring in de wet, was voorbijgegaan. Ik aarzel niet te zeggen, dat ik naar mijn gevoelen mij dan inderdaad een groote verantwoordelijkheid op den hals zou hebben geschoven. De Nederlandsche Bank is niet slechts gerechtigd, maar is zelfs verplicht haar goudvoorraad tegen speculatieve operatiën van het buitenland te beschermen. Zij mag eischen, dat de Regeering haar in staat stelde die verplichting zoo goed mogelijk na te komen, en alles nalate wat haar in de vervulling van die taak zou kunnen bemoeilijken. Nu beweert de Nederlandsche Bank, dat een zoodanige bemoeilijking zou ontstaan uit de opneming in het octrooi, van de verplichting die zij heeft aangegaan tegenover de Regeering. Gezaghebbende en betrouwbare deskundigen hebben, desgevraagd, erkend, dat voor die vrees grond bestond. Met andere woorden: zij hebben de zienswijze van de Nederlandsche Bank gedeeld, en gezegd: de opneming van deze bepaling in het octrooi zou inderdaad een nadeeligen invloed kunnen hebben.

Wij staan hier — ik mag niet nalaten daarop te wijzen — voor een quaestie van praktische bank-politiek, en ik erken gaarne, dat ik mij te dezen opzichte niet kan meten met de financiers die in de dagelijkse praktijk zijn, en dat ik in deze moet afgaan op hun mededeelingen en inzichten. Zou het nu niet onverantwoordelijk geweest zijn, indien ik mijn voorkeur in deze tegenover de inzichten van dergelijke deskundigen gesteld had, en mijn gevoelen had doorgedreven?

De geachte afgevaardigde heeft ten slotte woorden gesproken die mij hoogst aangenaam waren te vernemen. Hij zeide aan het einde zijner rede: „er is geen enkele reden tot ongerustheid, als de Bank blijft bij haar politiek.” Waar het nu mijn vaste overtuiging is, dat de Bank deze met zooveel succes voor land en volk tot heden gevolgde politiek ook in de toekomst zal handhaven, constateer ik, acte nemende van de verklaring van den geachten afgevaardigde, dat er voor ongerustheid ten opzichte

van de werking van het nieuwe octrooi niet de minste aanleiding bestaat.

De heer **Vlieland** **Hein**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil slechts een enkele opmerking maken. Wij hebben officieel vernomen, dat ons als gevolg van de aanneming van dit ontwerp te wachten staat een wetsontwerp, waarbij voorgesteld zal worden om het bankpapier te verheffen tot wettig betaalmiddel. Het is ver van mij, dat ik op de discussie, welke over dat wetsontwerp zal gevoerd worden, zou willen vooruitloopen; integendeel ik wil dat niet doen en ik wensch mij ten aanzien van mijn eventuele stem over dat wetsontwerp geheel vrij te houden, maar er is een opmerking gemaakt, die mij aanleiding geeft er een tweede bij te voegen. Door een der sprekers, die ons vanmorgen zoo aangenaam heeft bezig gehouden, is gezegd: wanneer het bankpapier tot wettig betaalmiddel wordt gemaakt, zal ten aanzien van één instelling uitgezonderd worden en dat is ten aanzien van de Bank zelf. Ik zou den Minister in overweging willen geven, of het wellicht geen consideratie verdienen zou om, wanneer dat wetsontwerp wordt aangeboden, ook eens onder de oogen te zien, welke ten gevolge van de verklaring van het bankpapier tot wettig betaalmiddel, de positie zal zijn van den Nederlandschen schuldenaar tegenover zijnen buitenlandschen schuldeischer, in het bijzonder ook die van den Staat voor wat betreft zijn schuldbrieven en dier rentebetaling.

De heer **van Nierop**: Het zij mij vergund nog een en ander in het midden te brengen omtrent drie punten, welke de Minister heeft behandeld. Het zijn slechts aantekeningen, die ik wensch te maken.

Omtrent het eerste punt, dat giro-verkeer, kan ik zeer kort zijn. Ik heb daarover gesproken toen ik den tegenwoordigen toestand in het oog nam. En wanneer ik zoowel het verleden als den tegenwoordigen toestand beschouw, dan heb ik reden te zeggen dat het giro-verkeer niet heeft voldaan aan de eischen, welke men daaraan mag stellen.

Zijn Excellentie verklaarde, dat in de stukken is gezegd, dat daarin verbetering zal worden gebracht, maar dat bewijst juist dat mijn critiek op haar plaats is. Ik zal afwachten wat er geschiedt, maar de Minister moet mij niet ten kwade duiden dat ik mijn bescheiden aanmerkingen niet terughoud, omdat hij verbeteringen, die ik niet ken, in uitzicht stelt.

Het tweede punt betreft de fondsen in berusting bij de agentschappen. Daaromtrent had ik meer licht verwacht. Zijn Excellentie zegt, dat in het Voorloopig Verslag is gevraagd of die stukken bij de Bank kunnen worden gedeponereerd. De Minister vergist zich; er is gevraagd of de stukken bij de Bank *zullen* worden gedeponereerd. Ik heb in den breede uiteengezet de bezwaren, die er aan verbonden zijn, dat die stukken bij het agentschap berusten. Ik had verwacht, dat de Minister althans zou toezeggen dit punt te zullen overwegen, en zelfs zou toegeven, dat ik in deze een juist standpunt inneem.

Ik heb niet gevraagd, of die stukken er kunnen worden gedeponereerd, want dat weet ik. In een stuk, dat vóór eenige jaren aan de Tweede Kamer is overgelegd, wordt reeds medegedeeld dat de Nederlandsche Bank bereid is die stukken in bewaring te nemen en ook een vroeger ambtgenoot van den Minister heeft reeds als rede waarom dit niet geschiedt, aangegeven, dat men zulk een schoonen brandkelder heeft. Maar ik wijs er op, dat het gewenscht is dat alle bezittingen van den Staat, voor zoover die uit fondsen bestaan, worden gedeponereerd bij de Nederlandsche Bank. Dat is het systeem van het nieuwe octrooi, en daarom vraag ik waarom dat niet geschiedt.

Een derde punt betreft de vraag, waarom de verzekering niet in de wet is opgenomen. De Minister antwoordt, dat deskundigen hem dit hebben afgeraden en dat hij dit daarom heeft nagelaten. Maar de eenige der deskundigen, dien ik ken, en die in deze genoemd mag worden, de oud-president van de Nederlandsche Bank, de heer Pierson, deelt mijn gevoelen.

De heer Pierson heeft in de vergadering van de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek, betoogd, dat de verzekering, die thans door de Bank is gegeven, in de wet behoort.

De Minister vraagt, welk bezwaar ik kan hebben tegen den

16. Verlenging en wijziging van het aan de Nederlandsche Bank verleende octrooi. — Intrekking van de muntbiljetten.

door hem gevolgden weg. Het zij mij vergund hem te verwijzen naar ons Voorloopig Verslag. Wenscht de Minister, dat ik dit voorlees, dan ben ik daartoe bereid, maar ik denk, dat dit aan de Kamer niet aangenaam zal zijn, en dat ook de Minister er wel kennis van heeft genomen. Daar is in den breede betoogd, dat de reden, die gegeven wordt om de verklaring niet in de wet op te nemen, niet afdoende is.

Die reden is, dat buitenlandsche speculatiën ten doel zouden kunnen hebben goud uit de bank te trekken. In deze Memorie van Antwoord wordt hetzelfde gezegd, nl. dat indien de wet de Bank verplichtte onder alle omstandigheden goud af te geven zoodra de wisselkoersen de goudpariteit hadden overschreden, daarvan door buitenlandsche instellingen en firma's misbruik zou worden gemaakt. Ik zie dit niet in, omdat de Bank geen goud zal afgeven, zoo de wisselkoersen niet boven pariteit zijn gestegen. De Bank kan weigeren lange wissels op Nederland, wanneer die door dergelijke bankinstellingen zijn betrokken in disconto te nemen om stijging van den wisselkoers te belemmeren en uitvoer van goud zoo veel doenlijk te voorkomen. Maar indien de wisselkoers boven de goudpariteit gestegen is, is het eenige middel om depreciatie te voorkomen, goud voor uitvoer beschikbaar te stellen. Laat mij een eenvoudig voorbeeld nemen om mijn meening duidelijk te maken. Men heeft een veiligheidsklep op een stoommachine en meent nu dat de klep niet onder alle omstandigheden moet worden opengemaakt, wanneer er te hooge spanning is.

Ik zeg: gij moet de klep open maken, onverschillig door welke oorzaak te veel stoom in den ketel gekomen is, onverschillig of een buitenlander of Nederlander den ketel heeft gestookt. Maar de redeneering van de Memorie van Antwoord is: wanneer een buitenlander den ketel heeft gestookt, zou men de veiligheidsklep gesloten kunnen laten. Men moet hem m. i. openmaken, eenvoudig om deze reden, omdat anders de gulden, de zilveren Nederlandsche gulden deprecieert. Dat is alleen te verhinderen door goud voor uitvoer beschikbaar te stellen, en het doet niets ter zake door welke oorzaken de wissel boven goudpariteit is gestegen; de eenige vraag is: is de wissel boven goudpariteit gestegen, en wanneer dat het geval is, is het eenige middel om depreciatie te verhinderen, om goud uit te voeren.

Daarom doet de toelichting in de Memorie van Antwoord afbreuk aan hetgeen door de Nederlandsche Bank in haar verklaring is nedergeschreven. In geen enkel verslag van de Nederlandsche Bank vindt men die reserve, die in de stukken der Regeering is opgenomen. De Nederlandsche Bank spreekt in haar verslagen daarvan niet.

Ik blijf er dus bij dat de verzekering beter ware opgenomen in de wet, maar ik ben zoozeer overtuigd dat de Nederlandsche Bank doen zal hetgeen ik meen dat zij behoort te doen, dat ik, zooals reeds gezegd, tegen den nu gevolgden weg geen bedenking van beteekenis maak.

De heer **Harte van Tecklenburg**, *Minister van Financiën*: De heer Vlielanders Hein heeft enkele opmerkingen gemaakt betreffende het aangekondigde wetsontwerp waarbij de bankbiljetten tot wettig betaalmiddel zullen worden verklaard.

Hij heeft, in aansluiting aan het door den heer van Berckel opgemerkte, aanbevolen een voorschrift waaruit resulteert, dat die biljetten door de Bank zelve niet als wettig betaalmiddel kunnen worden gebruikt. Een zoodanige bepaling zal in dat wetsontwerp voorkomen, waardoor dus uitgesloten zal zijn dat de Nederlandsche Bank hare eigen biljetten als wettig betaalmiddel zal kunnen opdringen.

Verder dan deze mededeeling kan ik echter, waar het een wetsontwerp betreft dat nog bij den Raad van State aanhangig is, niet gaan; ik wil intusschen den geachten spreker dank zeggen voor zijn wenk nopens de verhouding waarin deze materie ons plaatst tegenover het buitenland. Gaarne doe ik hem de toezegging dat ik zijn opmerking in ernstige overweging zal nemen.

De heer van Nierop heeft nog een drietal punten besproken:

Eerstens heeft hij zijne bedenkingen herhaald ten opzichte van het giro-verkeer. Het blijkt dat de geachte afgevaardigde hoofdzakelijk beoogd heeft critiek uit te oefenen op de handelwijze van de Bank in het verledene, terwijl ik meer de praktische beteekenis van het vraagstuk en dat der toekomst voor oogen had. Onze beschouwingen liepen dientengevolge uiteen,

maar op één punt ontmoetten zij elkaar weer. Beiden zijn wij van gevoelen, dat ook in dit opzicht op het beleid van het bestuur der Bank mag worden vertrouwd.

In de tweede plaats heeft de geachte afgevaardigde nader aangedrongen de vraag, of de stukken die thans bij het agentschap van het Departement van Financiën zijn, bij de Nederlandsche Bank gedeponeerd zullen worden, en althans overweging van zijn beschouwingen verzocht. Mijnheer de Voorzitter, waar de opmerkingen van den geachten afgevaardigde op financieel gebied nimmer nalaten bij mij belangstelling te wekken, wil ik, vooral nu hij ten tweeden male op nadere overweging zijner denkbeelden aandringt, gaarne toezeggen, dat daaraan ten volle de aandacht zal worden geschonken die zij zullen blijken te verdienen.

Eindelijk heeft de geachte spreker gevraagd: waarom is eigenlijk de verklaring nopens de goudpolitiek niet in de wet opgenomen? De eenige hem bekende deskundige die zich daarover verklaard heeft, de heer Pierson, heeft toch gezegd, dat de goudpolitiek op wettelijke basis behoorde te rusten. Wanneer, gelijk ik onderstel, de geachte afgevaardigde doelt op de redevoering door den heer Pierson in de vergadering der Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek van 30 Augustus 1902 gehouden, dan moet ik daartegen doen opmerken, dat de heer Pierson zich daar niet de vraag gesteld heeft of in de gegeven omstandigheden een vastleggen van de goudpolitiek in de wet tegen den zin der bankdirectie, de voorkeur verdient boven een verklaring als in de stukken is afgelegd.

De heer Pierson kon bij die gelegenheid het vraagstuk niet anders dan in abstracto behandelen en uit zijne destijds gehouden redevoering mag dus nog niet de conclusie worden getrokken, dat hij, ware de vraag hem in den tegenwoordigen vorm voorgelegd, haar niet in mijn geest zou hebben beantwoord.

Ik herinner den geachten afgevaardigde voorts nog, dat het de wensch van de Nederlandsche Bank zelve geweest is om de verklaring niet in de wet op te nemen; dat het verlangen daartoe niet van de Regeering uitgegaan is. Intendeel heb ik aanvankelijk aan de directie het voornemen te kennen gegeven de goudpolitiek in de wet gebiedend voor te schrijven.

Daartegen zijn bezwaren door de Nederlandsche Bank ingebracht; de geachte afgevaardigden heeft gemeend die bezwaren te kunnen karakteriseeren als de bezwaren van de Memorie van Antwoord, van de Regeering derhalve, doch zij zijn van de Bank zelve.

De Bank, aan wier goede trouw niemand in of buiten deze Kamer twijfelt, heeft tegen opneming in de wet de bedenkingen ontwikkeld die in de Memorie van Antwoord zijn vermeld. Zij gaf volmondig de toezegging, dat in de toekomst haar verklaring loyaal zal worden gestand gedaan. Maar zij was gekant tegen opneming in de wet, uit vrees voor machinatiën van buitenlandsche financiers.

Hiertegenover kon — ik herhaal het — voor mij slechts de vraag blijven: moet ik nu bij mijn aanvankelijke voorkeur blijven volharden, of moet ik ontvankelijk zijn voor de aan de praktijk ontleende opmerkingen van de Bank? Ik geloof nog steeds niet, dat mij voor mijn antwoord in laatstgemelden zin eenig verwijt kan treffen.

Ik hecht er aan om dit als slotwoord te zeggen, ten einde, in tegenstelling met de bewering van den heer van Nierop, des te sterker te doen uitkomen, dat er tusschen de uiteenzetting van de Memorie van Antwoord en de zienswijze van de Bank, hoegenaamd geen plaats voor verschil overblijft.

De heer van Berckel: Mijnheer de Voorzitter! Het is mijn plicht met een enkel woord den Minister en den heer van Nierop dank te zeggen voor het licht dat zij voor mij hebben ontstoken. Dat de Regeering mij volkomen gerust gesteld heeft zou ik niet durven beweren.

Hetgeen toch de Minister mij antwoordde staat grootendeels reeds in de gewisselde stukken te lezen en wist ik dus reeds toen ik heden hier kwam. Intusschen Zijn Excellentie heeft er op gewezen, dat de ervaring heeft geleerd, dat in een tijdperk van 15 jaar geen belangrijke wijziging in de directie van de Bank heeft plaats gehad, zoodat dit ook in de toekomst niet te verwachten is. De groote waarschijnlijkheid bestaat dus, dat de tegenwoordige directie, althans haar meerderheid, de zaken

zal blijven dirigeeren, gelurende het op 1 April a. s. aanvangend tijdperk. Hierin zie ik een niet geringe geruststelling.

Daar het in deze Kamer gebruikelijk is zoo min mogelijk in replieken te treden zal ik niet meer ingaan op hetgeen de Minister gezegd heeft omtrent de intrekking van demuntbiljetten. Ik veroorloof mij echter opnieuw te constateeren, dat wij over deze wetsontwerpen stemmen moeten, zonder eenigszins nauwkeurig te weten, wat van de aanneming het gevolg zal zijn.

De beraadslaging wordt gesloten.

De beide wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

III. WIJZIGING EN AANVULLING VAN HET IIIde HOOFDSTUK DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1902 (110).

IV. WIJZIGING VAN HET IVde HOOFDSTUK DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1902 (68).

Deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

V. VERHOOGING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1903 (60).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Kuyper**, *Minister van Binnenlandsche Zaken*: In het Eindverslag betreffende dit wetsontwerp is de opmerking gemaakt, dat bij het afdeelingsonderzoek van verschillende zijden gewezen is op de groote uitbreiding van de administratie der Rijksverzekeringsbank en van de daaraan verbonden kosten.

Ik kan tot mijn leedwezen geen goede hoop geven aan de leden, die deze opmerking hebben gemaakt, dat de door hen aangewezen bezwaren zullen verminderen, maar ik moet veeleer constateeren dat zij zullen klimmen.

Waar wekelijks aan de Rijksverzekeringsbank 795 aangiften van ongevallen zijn te behandelen, moet het personeel dier instelling langer aan het werk worden gehouden dan naar mijn overtuiging voor de gezondheid dier jongelieden gewenscht is. Daarom heb ik het bestuur der Bank zelf verzocht om nu reeds voorstellen te doen tot uithreiding van het personeel, een uitbreiding die later toch noodzakelijk zoude zijn, ook al leed de gezondheid der ambtenaren niet onder den tegenwoordigen toestand, want ik meen als Minister niet te mogen toelaten, dat een zoo talrijk personeel blijft werken in veelzins te bedompte lokalen, dus in een slechte atmosfeer, soms van des morgens half 9 tot des avonds 9 à 10 uur. Daardoor zouden die jongelieden in hun toekomst worden geschaad.

Voorts wordt in het Eindverslag de opmerking gemaakt, dat men hoopte, dat ik in hetgeen ter zake der Ongevallenverzekering te betreuren valt, aan de Rijksverzekeringsbank, een baken in zee zal zien voor andere plannen en zodoende het gevaar dat hier uitkwam zal trachten te ontzeilen.

Ik wil gaarne zeggen, dat, indien hiermede bedoeld wordt, dat het verzekeringswezen nog verdere uitbreiding zal moeten erlangen, ook mijn overtuiging daarmede is weergegeven. Inderdaad zijn wij pas aan het begin van den weg op dit gebied, er zal daarop nog menige schrede zijn af te leggen, en ik wil wel zeggen, dat het mijn ernstig streven zal zijn om bij verdere pogingen om hetgeen te dezen opzichte voor den werkenden stand gewenscht is, te realiseeren, indachtig te zijn aan het gevaar dat hier aan het licht kwam. Reeds in de andere Kamer heb ik gezegd, dat de ziekteverzekering den weg zal openen om een karenztijd in te voeren voor de ongevallenverzekering, hetgeen allicht zal kunnen voeren tot vermindering van den arbeid aan de Rijksverzekeringbank, maar men mag niet vergeten dat de uitbreiding van de ongevallenverzekering tot den landbouw, en de verwezenlijking van andere plannen op verzekeringsgebied niet toelaat te rekenen op een slinken van het personeel aan de Rijksverzekeringsbank.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

VI. VERHOOGING EN WIJZIGING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1903 (82).

VII. VERHOOGING VAN DE BEGROTING DER UITGAVEN VAN DE ALGEMEENE LANDSDRUKKERIJ VOOR HET DIENSTJAAR 1903 (99).

Deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

VIII. BEGROTING DER ALGEMEENE LANDSDRUKKERIJ, DIENSTJAAR 1904 (100).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Kuyper**, *Minister van Binnenlandsche Zaken*: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van dit wetsontwerp wordt in het Eindverslag gevraagd, of de maatregel van het vervangen van stukloon door weekloon aanvankelijk reden tot tevredenheid heeft gegeven."

Ik veroorloof mij daarbij op te merken, dat het werken naar stukloon bij alle particuliere drukkerijen van eenige beteekenis reeds lang niet meer bestaat. Dat het bij de Landsdrukkerij nog bestond, was een abnormaliteit, die alleen daarom zoo lang heeft kunnen stand houden, omdat den vorigen directeur een zoo lang leven en een zoo lange werkzaamheid aan de Landsdrukkerij gegund is geweest. Toen de nieuwe directeur optrad, heeft deze terstond begrepen, dat die, ik zeide haast, anti-diluviansche toestand niet mocht bestendigd worden. Ik heb daarom toestemming gegeven om weekloon in te voeren en het resultaat daarvan is — ziedaar het antwoord op de gestelde vraag — metterdaad gunstig geweest.

Tot op heden zijn de lastbrieven voor de Departementen nog alle berekend naar stukloon, maar aan de werklieden is uitbetaald naar weekloon, en dit is juist zoo blijven doorloopen om te kunnen beoordeelen, of men op deze wijze duurder of goedkooper werkte.

En nu is het gebleken, dat het doen werken naar weekloon een totaal bedrag loon opleverde van f 7000 minder dan hetgeen aan de Departementen naar stukloon op de lastbrieven in rekening wordt gebracht. Daarin heeft men dus het duidelijk bewijs, dat dezelfde hoeveelheid arbeid gedaan is met meer intensieve kracht, en dat alzoo beantwoord is aan de verwachting, welke men koesterde. Ik kan er nog bijvoegen, dat in dit jaar, vergeleken bij het vorige, 700 lastbrieven meer van de Departementen zijn uitgegaan. Dientengevolge is het aantal lastbrieven, dat op andere drukkerijen is moeten gedrukt worden, met 150 vermeerderd, maar dat op de Landsdrukkerij met hetzelfde personeel 500 lastbrieven meer uitgevoerd. Iets wat daarom te sterker spreekt, omdat juist in den loop van dit jaar zeer sterk met ziekte onder het personeel te kampen is geweest. De regel geldt bij de Landsdrukkerij, dat aan zieken het loon wordt afgehouden, omdat er een afzonderlijk fonds voor ziekgeld bestaat, waaruit zij volkomen voldoende geholpen worden. Welnu, het bedrag aan loonen, ingehouden ten gevolge van ziekte, heeft dit jaar niet minder bedragen dan 5 pct. van het totaal, dat wil zeggen, dat men zich gedurende het $\frac{1}{20}$ deel van het jaar, dat is ongeveer 15½ dag, de geheele drukkerij met 150 man als stilstaande moet denken om zich wat aan arbeid door ziekte teloor is gegaan voor te stellen. Men ziet hieruit, dat zelfs onder de minst gunstige omstandigheden een resultaat is verkregen, dat de gekoesterde verwachtingen niet alleen heeft vervuld, maar zelfs overtroffen.

Verschillende leden vreesden, dat op den duur de gevolgen niet gunstig kunnen zijn. Wanneer met meer redenen dan hier vermeld zijn, was aangegeven, waarop die vrees steunt, zou ik daarop kunnen antwoorden. Nu wordt alleen opgegeven, dat de ijver minder geprikkeld zal worden.

Intusschen versta ik niet wel, hoe of, wanneer een jaar lang gebleken is, dat die ijver juist meer prikkel heeft ontvangen, deze vrees gegrond zou kunnen zijn. Het vroegere systeem van het stukloon maakte, dat de controle verslapte. Nu dit stelsel afgeschaft is, zijn voormannen aangesteld, die er vroeger niet waren, en nu heeft ten deele reeds de invloed van deze voormannen en ook de betere controle door den directeur uitgeoefend,

10de VERGADERING. — 30 DECEMBER 1903.

Behandeling van de wetsontwerpen n°. 113, 122 en 124.

aan het slaphandig werken, onder het stukwerk-systeem vaak voorkomende, een einde gemaakt.

Ik meen bovendien te mogen opmerken, dat waar de werklieden zelf de voorkeur geven aan het werken op weekloon, en zij gezien hebben dat aan de Landsdrukkerij gedaan wordt wat kan om hun belangen te bevorderen, deze werklieden zich meer verantwoordelijk gevoelen voor den goeden gang van de zaken. En ik voor mij stel meer vertrouwen in zulk een goeden geest onder het werkvolk dan in den egoïstischen prikkel, die enkelen drijft, om meer dan anderen te kunnen verdienen.

Eindelijk is gevraagd of geen verbetering ware te brengen in de qualiteit van het papier van de *Bijlagen*, dat tamelijk slecht werd gevonden. Het komt mij voor, dat die klacht over dat papier wel wat overdreven is. Alle waar is naar zijn geld. Wanneer ik nu mededeel dat het tegenwoordige papier geleverd wordt voor den prijs van f 0,87⁵ per riem van 500 vel, en dat alzoo 20 pagina's folio op acht tienden van een cent te staan komen, dan zal men toegeven, dat die prijs zeer laag is. Wilde men een beter soort papier nemen, dan zou het f 1,59 per riem kosten, en aangezien er 2500 riem per jaar noodig is, zou dat een verschil maken van f 1750 per jaar. Nu zeg ik niet dat dit voor het Rijk der Nederlanden een onoverkomelijk bedrag zou zijn, mer zouden den prijs van de *Bijlagen* voor wie ze particulier bestellen ook desnoods kunnen verhoogen. Maar het verschil zou alleen in de houtvezel liggen. Dit papier heeft er veel, en alleen daardoor kan het voor zoo lagen prijs geleverd worden.

Een tweede bezwaar is dit. De vraag om beter papier te nemen is herhaaldelijk overwogen en een onderzoek is reeds voor jaren ingesteld. Van de zijde van degenen die het meest recht van medespreken hebben is toen echter de ernstige bedenking geopperd, dat het duurdere papier zooveel zwaarder is, en dat de boeken zodoende niet meer te hanteeren zouden zijn. Waar men zooveel in één deel moet saampakken, dat deze deelen toch reeds een monsterachtig aanzien hebben, zouden ze door zwaarder papier nog aanmerkelijk veel dikker worden, en dit is niet zonder bezwaar. Bij slot van rekening zal men er misschien toch toe moeten overgaan om ander papier te nemen, maar ik meende dan toch op de twee genoemde bezwaren te moeten wijzen: 1°. dat men f 1750 meer zou moeten betalen, en 2°. dat de deelen zooveel lastiger te hanteeren zullen zijn.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

IX. VERHOOGING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1903 (113).

Dit wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

X. AFWIJKING VAN DEN REGEL OMTRENT PLAATSELIJKE BELASTINGEN, GESTELD BIJ ARTIKEL 254, EERSTE LID, DER GEMEENTEWET, TEN BEHOEVE VAN DE GEMEENTEN ALKMAAR EN PURMEREND (122).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Kuyper**, *Minister van Binnenlandsche Zaken*: Bij dit wetsontwerp wordt instemming betuigd met de inkrimping van den termijn van drie jaren op één. Voor die instemming moge ik aan de heeren die zich in dien zin hebben nitgelaten, mijn dank bieden. Voorts werd opgemerkt, dat het streven van den Minister er op gericht schijnt te zijn aan de hier bedoelde belasting een meer permanente plaats in het gemeentelijk belastingwezen te geven, maar zulks onder de bijvoeging, dat men thans daarop niet verder wenschte in te gaan.

Ik geloof, dat men, zoo de zaken staande, van mij niet beter kan verlangen, dan dat ik een niet uitgelokt debat niet opzet.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XI. AFWIJKING VAN DEN REGEL OMTRENT PLAATSELIJKE BELASTINGEN GESTELD BIJ ARTIKEL 254, EERSTE LID, DER GEMEENTEWET, TEN BEHOEVE VAN DE GEMEENTE HOORN (124).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Kuyper**, *Minister van Binnenlandsche Zaken*: Mijnheer de Voorzitter! Bij dit wetsontwerp is in een der afdeelingen opgemerkt, dat in de bijlage van de Memorie van Toelichting niet is opgenomen het straatgeld, dat in de gemeente Hoorn tot een bedrag van f 12000 wordt geheven, ten gevolge waarvan de hoofdelijke omslag zooveel lager zou zijn gehouden.

Die opmerking heeft mij wel eenigszins bevreemd. Ik vat niet, waarom men dit voor Hoorn wel opmerkte, maar niet voor Alkmaar, waar toch ook straatgeld geheven wordt, nu dit straatgeld in den staat, gevoegd bij de Memorie van Toelichting, ook voor Alkmaar niet is opgenomen. Ik zou zeggen: gelijke monniken, gelijke kappen.

De reden, waarom dat straatgeld niet is vermeld, is eenvoudig. In die staten worden alleen opgenomen de posten die sluitposten zijn; want wilde men er op wijzen, dat geen volledige financieele staten van de gemeente-inkomsten zijn opgegeven, dan had men er nog veel meer moeten noemen. En wijst men er op, dat door dat straatgeld te Hoorn de hoofdelijke omslag zooveel lager is, dan moet ik zeggen, dat dit niet strookt met mijn gegevens, want in Hoorn is de hoofdelijke omslag f 3,06, in Alkmaar f 2,54 en in Purmerend f 2,77. In Hoorn is de hoofdelijke omslag dus niet lager, maar integendeel, vergeleken met de beide andere plaatsen, hooger.

De heer **de Jong**: Mijnheer de Voorzitter! Men zal begrijpen, dat de opmerking in het Voorloopig Verslag gemaakt, van mij is, want ik mag niet aannemen dat de leden van deze vergadering zóó op de hoogte zouden zijn van Hoornsche toestanden, dat zij zelfs zouden weten, dat de ingezetenen het voorrecht hebben van behalve hoofdelijken omslag ook nog straatgeld te betalen.

Ik ten minste, ofschoon in de onmiddellijke nabijheid van Alkmaar wonende, wist niet, dat ook daar straatgeld geheven wordt. Was dit in de bijlage van de desbetreffende Memorie van Toelichting opgegeven, dan zou mijn opmerking ook Alkmaar gelden.

Ik verschil met den Minister van Binnenlandsche Zaken van gevoelen. Of men hoofdelijken omslag of straatgeld betaalt, is mijns inziens feitelijk hetzelfde, omdat het toch beide komt uit één beurs.

Nu is men in den laatsten tijd ook in meerdere plaatsen, als Amsterdam, Alkmaar (Hoorn heft het al reeds meer dan een halve eeuw) straatgeld gaan heffen, maar ik vraag: wat is voor de ingezetenen het onderscheid tusschen hoofdelijken omslag + straatgeld of hoofdelijken omslag alléén. Wanneer men in Hoorn het straatgeld ging afschaffen, zou men eenvoudig van 3½ pct. hoofdelijken omslag komen op 4¾ pct., evenals men wel verplicht zal zijn, om na een besluit van de Kamer om het waaggeld te verminderen tot op f 0,50 den hoofdelijken omslag met ½ pct. te verhoogen.

Bij afschaffing van het straatgeld zou dus te Hoorn meer dan 5 pct. moeten worden geheven.

De heer **Kuyper**, *Minister van Binnenlandsche Zaken*: De opmerking van den geachten spreker is volkomen juist. Natuurlijk kan een gemeente het stelsel van belastingheffing zóó inrichten dat ze of alles nagenoeg schuift op den hoofdelijken omslag, of dat ze door invoering van andere bijzondere heffingen, welke een vast karakter dragen, den hoofdelijken omslag doet dalen.

Mocht Hoorn echter een volgend jaar, misschien wel naar aanleiding van deze debatten, het straatgeld afschaffen en daarentegen den hoofdelijken omslag verhoogen, om zodoende een meerdere kans te krijgen, dat de wik- en weegloonen gunstiger zouden worden beoordeeld, dan ben ik nu als Minister gewaarschuwd, om met dit kunstje te rekenen, en toe te zien, dat Hoorn niet ontkome aan behoorlijke contrôle.

10de VERGADERING. — 30 DECEMBER 1903.

Behandeling van de wetsontwerpen n°s. 130, 106, 80, 84, 102, 91, 98, 107 en 116.

Waar de geachte spreker zoo goed was, mij die waarschuwing te geven, neem ik ze met dank van hem aan.

De heer de Jong: Ik wensch alleen op te merken, dat, wat waarheid is, geen kunstje mag genoemd worden.

Wanneer men in de toekomst, in plaats van f 30 000 + f 12 000, in eens f 42 000 gaat heffen, dan is dit „waarheid”; de ingezetenen brengen f 42 000 op, en het is geen kunstje om de Kamer te misleiden.

De heer Kuyper, *Minister van Binnenlandsche Zaken*: Hetgeen de geachte spreker thans besprak is buiten de orde van dit wetsontwerp. Immers we handelen hier niet voor de inrichting en regeling der heffingen in Hoorn, maar thans is alleen aan de orde het verband tusschen die heffingen en de zaak der wik- en weegloonen.

Kan nu de geachte spreker ontkennen, dat, wanneer Hoorn, na eerst dezen staat te hebben ingediend, in den loop van het volgend jaar er toe overging het straatgeld af te schaffen, en den hoofdelijken omslag met f 12 000 te verhoogen, dit dan wel ter dege gedaan zou worden — en anders begrijp ik niet hoe de geachte spreker de zaak hier ter sprake brengt — om door hogere cijfers voor den hoofdelijken omslag, Regeering en Kamer sympathiek te stemmen voor hooge wik- en weegloonen?

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XII. BEKRACHTIGING VAN EENE PROVINCIALE HEFFING IN OVERIJSEL (130).

XIII. WIJZIGING VAN HET VI^{DE} HOOFDSTUK DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1902 (106).

Deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XIV. NADERE WIJZIGING EN VERHOOGING VAN HET VIII^{STE} HOOFDSTUK DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1903 (80).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer Bergansius, *Minister van Oorlog*: Mijnheer de Voorzitter! In verband met het mislukken van de pogingen, om al dadelijk een afdeling Comptabiliteit op te richten, zooals die door de Staatscommissie van 1899 is voorgesteld, wordt in het Eindverslag omtrent het nu aan de orde zijnde wetsontwerp gevraagd: wat wel de aanleiding mag zijn, dat voor een dergelijke betrekking bekwaam geachte personen niet voor een benoeming in aanmerking wenschten te komen.

Evenals in de Tweede Kamer op 19 December is geschied, acht ik mij verplicht ook thans op te merken, dat hier ter plaatse geen mededeeling kan worden gedaan van de personen, met wie overleg is gepleegd. Intusschen is er geen bezwaar te doen kennen, dat de personen, die, naar mijn meening en ook naar de meening van zeer bevoegde beoordeelaars, voor de bedoelde betrekking geschikt waren, de benoeming niet wenschten: of met het oog op hunne gezondheid, of met het oog op den werkkring zelf, of, omdat zij hunne tegenwoordige positie niet tegen de hun aangeboden betrekking wilden verwisselen.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XV. NADERE WIJZIGING VAN HET VIII^{STE} HOOFDSTUK DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1902 (84).

XVI. VERKLARING VAN HET ALGEMEEN NUT DER ONTEIGENING VAN EIGENDOMMEN, NOODIG VOOR DE VERRUIMING VAN DE DRENTSCHE HOOFDVAART (102).

XVII. BEKRACHTIGING VAN EEN KREDIET DOOR DEN GOUVERNEUR-GENERAAL VAN NEDERLANDSCH-INDIË GEOPEND BOVEN DE BEGROOTING VAN NEDERLANDSCH-INDIË VOOR HET DIENSTJAAR 1901 (91).

Deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XVIII. WIJZIGING EN VERHOOGING VAN DE KOLONIALE HUISHOUDELIJKE BEGROOTING VAN CURAÇAO VOOR HET DIENSTJAAR 1902 (98).

XIX. VERHOOGING VAN HET X^{DE} HOOFDSTUK DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1902 (98).

De Voorzitter: Ik stel voor de beraadslaging over deze wetsontwerpen gezamenlijk te houden.

Daartoe wordt besloten.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer Idenburg, *Minister van Koloniën*: Mijnheer de Voorzitter! Het Eindverslag betreffende dit wetsontwerp luidt aldus: „Men betreurde de groote onnauwkeurigheid, waarmede de raming der huishoudelijke begrooting schijnt te worden opge maakt. Wel gaf men toe, dat het ten opzichte van verscheidene posten niet altijd mogelijk is juist te ramen en er uitgaven noodig blijken, waarop aanvankelijk niet kon worden gerekend, maar het verschil tusschen de raming en de werkelijk gedane uitgaven was bij vele artikelen buiten alle verhouding.”

Naar aanleiding van deze opmerking zij het mij vergund in het licht te stellen, dat de belangrijke verhooging van het subsidie, nl. met een bedrag van f 96 000, grootendeels te wijten is aan het feit, dat de ontvangsten minder hebben bedragen dan aanvankelijk werd geraamd.

Bij de begrotingen voor de volgende jaren is juist op dezen factor, die zich ook bij voorafgaande begrotingen reeds meermalen heeft geopenbaard, in het bijzonder gelet, zoodat verwacht mag worden, dat bij de begrotingen van de laatste jaren dergelijke teleurstellingen niet of althans in mindere mate zullen worden ondervonden. Maar bovendien mag ook niet uit het oog worden verloren, dat van het verschil tusschen de geraamde en de werkelijk ingekomen ontvangsten tot een bedrag van f 73 000, f 40 000 wordt verklaard door het schuldig blijven van transit-rechten door Venezuela.

De beraadslaging wordt gesloten en de beide wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XX. WIJZIGING VAN DE KOLONIALE HUISHOUDELIJKE BEGROOTING VAN SURINAME VOOR HET DIENSTJAAR 1902 (107).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer Idenburg, *Minister van Koloniën*: Mijnheer de Voorzitter! De klacht betreffende gemis van de noodige nauwkeurigheid, waarover ik zooeven sprak, geldt ook de huishoudelijke begrooting voor Suriname voor het dienstjaar 1902. Ik wil niet ontkennen, dat voor deze klacht ook eenige aanleiding bestaat, maar ik meen er toch de aandacht op te moeten vestigen, dat verhooging van het subsidie voor Suriname niet noodig is en verder moet men m. i. in het oog houden, dat blijkens de Memorie van Toelichting een groot deel van de verschillen geweten moet worden aan uitgaven, die bij het opmaken van de begrooting werkelijk niet te voorzien waren. Ik noem met name het opkomen van de gele koorts in den loop van dat dienstjaar, waarvan vele der uitgaven, welke in dat wetsontwerp genoemd worden, het gevolg zijn geweest.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXI. WIJZIGING VAN HET REGLEMENT OP HET BELEID DER REGERING IN DE KOLONIE SURINAME (116).

XXII. WIJZIGING VAN HET REGLEMENT OP HET BELEID DER REGERING IN DE KOLONIE CURAÇAO (116).

De Voorzitter: Ik stel voor de beraadslaging over deze beide wetsontwerpen gezamenlijk te houden.

Daartoe wordt besloten.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Idenburg**, *Minister van Koloniën*: Het zij mij vergund mijn dank uit te spreken voor de instemming, die blijkens het Eindverslag in deze Kamer is te beurt gevallen aan deze wetsontwerpen, waardoor het mogelijk zal zijn, dat voortaan de begrotingen van Suriname en van Curaçao te gelijker tijd met die van Nederlandsch-Indië zullen worden behandeld.

De beraadslaging wordt gesloten en de beide wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXIII. WIJZIGING EN VERHOOGING DER BEGROTING VAN NEDERLANDSCH-INDIË VOOR HET DIENSTJAAR 1902 HOOFDSTUK I (UITGAVEN IN NEDERLAND) EN HOOFDSTUK II (UITGAVEN IN NEDERLANDSCH-INDIË) (120).

De Voorzitter: Ik stel voor de beraadslaging over de beide wetsontwerpen gezamenlijk te houden.

Daartoe wordt besloten.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Idenburg**, *Minister van Koloniën*: In het Eindverslag betreffende deze beide wetsontwerpen wordt de vraag gedaan of mij, sedert ik in de vergadering van de Tweede Kamer van 23 November jl. gesproken heb, nog iets naders bekend is geworden tot tegenspraak van de beschuldigingen van wreedheid, die tegen onze troepen in Korintji waren gericht. Naar aanleiding van die vraag moet ik mededeelen, dat de beschuldiging van den heer Hugenholtz door mij ter kennis is gebracht van den Gouverneur-Generaal na afloop van de mondelinge behandeling van de Indische begroting in de Tweede Kamer, dat is in het laatst van November dus. Op die kennisgeving van het inkomen van die beschuldiging kon ik uit den aard der zaak nog geen antwoord ontvangen en ik heb dan ook tot mijn leedwezen nog geen berichten, die mij in staat stellen reeds nu tegen te spreken hetgeen door dat lid der Tweede Kamer ten nadeele van het Indische leger is gezegd.

De beraadslaging wordt gesloten en de beide wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXIV. VOORZIENING IN HET KAS-TEKORT VAN DEN INDISCHEN DIENST IN 1904 (129).

Dit wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXV. WIJZIGING VAN HET II DE HOOFDSTUK DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1902 (89).

XXVI. WIJZIGING VAN HET VII DE HOOFDSTUK B DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1902. (89).

XXVII. VERHOOGING VAN HET VII DE HOOFDSTUK B DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1903 (89).

De Voorzitter: Ik stel voor de beraadslaging over deze drie wetsontwerpen gezamenlijk te houden.

Daartoe wordt besloten.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Harte van Tecklenburg**, *Minister van Financiën*: Mijnheer de Voorzitter! In het Eindverslag van deze Kamer werd er op gewezen, dat er in de circulatie een groote behoefte aan 2½-cent-stukken blijkt te bestaan en, evenals in het Verslag van de Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer, is ook door de Commissie van deze Kamer aangedrongen op verdere aanmunting van deze stukken. Klaarblijkelijk schrijft men de behoefte aan die muntstukken toe aan een tekort op de hoeveelheid. Dat het euvel echter daaraan moeilijk kan worden geweten, volgt reeds hieruit, dat er bij de Nederlandsche Bank en bij de betaalmeesters een voorraad van f 70 000 aan dergelijke muntstukken voorhanden is. De behoefte ontstaat dan ook uit een andere oorzaak. Het is namelijk uiterst moeilijk de 2½-cent-stukken in circulatie te brengen, en, als zij eenmaal in circulatie zijn, ze daarin te houden, bepaaldelijk in plaatsen waar muntgasmeters gebezigd worden.

De 2½-cent-stukken zijn verkrijgbaar bij de Nederlandsche Bank en tevens bij de betaalmeesters. Welnu, zeer zelden wordt op den daar gedeponeerden voorraad een beroep gedaan door het publiek. Wellicht is hierin eenige verbetering te brengen door de stukken beschikbaar te stellen bij de ontvangers. Maar men vergeet niet — en hier kom ik tot de moeilijkheid om ze in omloop te houden — dat ze in vele plaatsen hoofdzakelijk worden gebruikt voor de muntgasmeters. Zij komen dan bij groote hoeveelheden in handen van de administraties der gasfabrieken, die zich haasten ze bij de betaalmeesters terug te storten.

Nu heb ik voor sommige plaatsen, bijv. verleden jaar te Rotterdam, wel eens bijzondere maatregelen genomen, en zelfs per advertentie doen bekend maken, dat de stukken bij de ontvangers te verkrijgen waren. Ook heb ik tot mijn ambtgenoot van Waterstaat het verzoek gericht, om bij de uitbetalingen van de postreijen die muntstukken in omloop te brengen. Een algemeenen maatregel heb ik in deze echter niet kunnen treffen, maar mijn aandacht blijft intusschen ten volle op de zaak gevestigd.

De beraadslaging wordt gesloten en de drie wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXVIII. VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK I DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1904 (HUIS DER KONINGIN) (2).

Dit wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXIX. VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK VII A DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1904. (NATIONALE SCHULD) (2).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Harte van Tecklenburg**, *Minister van Financiën*: Mijnheer de Voorzitter! In het Eindverslag wordt medegedeeld, dat het de aandacht getrokken had, dat blijkens de overgelegde specifieke opgave (VII de hoofdstuk A, stuk n°. 5) het grootste gedeelte van den post voor amortisatie uitgetrokken, reeds in de eerste helft van het jaar daarvoor was besteed.

Ten vorige jare heeft dit punt een onderwerp van debat uitgemaakt tusschen den heer v. Nierop en mij en heb ik toezegging gedaan de aankopen in 1903 over veel langer tijd dan vroeger het geval was, te verdeelen.

Blijkens de specifieke opgaven aan de Staten-Generaal verstrekt, is men in Januari onmiddellijk met het aankopen begonnen en werd daarmee bij kleine hoeveelheden tegelijk doorgegaan.

In de eerste helft van het jaar is niettemin het grootste deel van het door amortisatie uitgetrokken bedrag besteed, hetgeen hierin zijn verklaring vindt dat in de eerste zes maanden telkens belangrijke partijen Nationale Schuld aan de markt kwamen, waardoor het mogelijk werd tegen voordeeligen koers in te koopen. Ware de amortisatie voor het grootste deel tot het najaar

10de VERGADERING. — 30 DECEMBER 1903.

2. Vaststelling der wet op de Middelen tot dekking der uitgaven begrepen in de Staatsbegrooting voor 1904.

uitgesteld toen er veel minder aanbod was, dan zou men ongetwijfeld minder voordeelig ingekocht hebben, want de kleine markt onzer Nationale Schuld is uit den aard der zaak zeer gevoelig. Dienaangaande laten zich natuurlijk geen vaste regels stellen, men moet naar omstandigheden handelen.

De uitkomsten over 1903 hebben echter bewezen, dat de gevolgde gedragslijn de juiste was.

Men zie trouwens niet voorbij, dat in de tweede helft van het jaar nog een belangrijke som voor amortisatie gereserveerd was namelijk f 1 045 114,16, dat is bijna 1/3 van het totaal beschikbare bedrag ad f 3 381 000.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wetsontwerp* zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXX. VASTSTELLING DER WET OP DE MIDDELEN TOT DEKKING DER UITGAVEN BEGREPEN IN DE STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1904 (2).

Dit *wetsontwerp* wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De Voorzitter: Ik heb de eer mede te deelen, dat het mijn voornemen is de Kamer weder bijeen te roepen op Dinsdag 5 Januari, des avonds te half negen uur, en vermoedelijk in de laatste week van Januari.

De vergadering wordt gesloten.